

RAAP-RAPPORT 7575

Archeologische begeleiding

Inzet en gebruik 2016-2022

Archeologie | Cultuurhistorie | Erfgoed

Colofon

Titel: Archeologische begeleiding. Inzet en gebruik 2016-2022

Versie: 10-11-2025

Auteur: drs. A. Müller & R.A.C. Kroes

Begeleidingscommissie: M. de Heer Kloots, A. Luksen-IJtsma, M. de Boer & J. van Dalen

Projectcode: MONI13

Bestandsnaam: RAAPrap_7575_MONI13_20251110

ISSN: 0925-6229

RAAP

Leeuwendseweg 5b

1382 LV Weesp

Postbus 5069

1380 GB Weesp

Telefoon: 0294-491 500

E-mail: raap@raap.nl

Website: www.raap.nl

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2025

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed heeft in 2012, 2014, 2021 en 2024 als onderdeel van de Erfgoedmonitor een onderzoek laten uitvoeren naar de verhouding tussen het aantal in situ of ex situ bewaarde archeologische vindplaatsen in Nederland. Bij deze analyses over behoud was een specifieke trend opgemerkt: een duidelijk verschil in welke *vorm* behoud ex situ plaatsvindt. Vanaf de tweede meting was in 36,2% van de gevallen een archeologische begeleiding (AB) protocol opgraven uitgevoerd. Ook voor de derde en vierde meting wordt ruim een derde tot bijna de helft van de ex situ onderzoeken vormgegeven als een AB. In 2016 verscheen de rapportage van een onderzoek (Schute & Kroes, 2016) waarin geconcludeerd werd dat strikt genomen zeer weinig AB voldoen aan de criteria die zijn opgenomen in de Memorie van Toelichting bij de Wet op de Archeologische Monumentenzorg (Wamz). Tevens werd inzichtelijk gemaakt dat de keuze voor het inzetten van een AB als onderzoeksinstrument dikwijls wordt gedaan door de bevoegde overheid, dan wel dat een advies tot begeleiding wordt overgenomen zonder dat er een afweging wordt gemaakt of de motivatie wel in overeenstemming is met de uitzonderingsituaties in de MvT en de KNA.

Daarnaast komen uit het werkveld signalen die in overeenstemming zijn met de stelling dat AB onterecht worden ingezet.¹ Als laatste zijn de kaders voor het uitvoeren bij de invoering van KNA versie 4.0 aangescherpt en zouden nadrukkelijk de protocollen IVO-P en/of opgraven gevolgd moeten worden, hetgeen de kwaliteit van onderzoek zou moeten verhogen. Op basis daarvan heeft de RCE besloten om voor de periode 2016-2022 eenzelfde analyse uit te laten voeren, waarbij wordt getracht naast kwantitatieve gegevens over AB ook te achterhalen welke argumentatie de grondslag vormt voor de keuzen voor een AB.

Het onderzoek is uitgevoerd door een kwantitatieve analyse van 354 zaakidentificatienummers die in Archis zijn ingevoerd als AB (voor de periode 2016-2022). Daarnaast zijn circa 200 adviseurs van bevoegde overheden en circa 20 uitvoerende archeologen (verbonden aan de Nederlandse Vereniging voor Archeologische Opgravingsbedrijven –NVAO) gevraagd om een enquête in te vullen.

Uit de kwantitatieve analyse blijkt dat het instrument AB dus vaak wordt ingezet bij:

- infrastructurele ontwikkelingen en/of nieuwbouw;
- in urbanisaties (stad, dorp, historische kern);
- in de regio Gelderland/Noord-Brabant/ Groningen.

Deze variabelen komen op hoofdlijnen overeen met de vorige meting (Schute & Kroes, 2016). Uit het enquête-onderzoek blijkt dat de keuzen overwegend worden gemaakt door adviseurs van de bevoegde overheid waarbij een zeker pragmatisme ten aanzien van de aard en locatie (kleine en of lineaire ontwikkelingen in de bebouwde kom) wordt gecombineerd als maatwerk. Daarnaast is een trend herleid dat plangebieden steeds kleiner worden.

Hoewel in de KNA de voorwaarden voor het inzetten van een AB is omschreven, worden begeleidingen vaak ingezet in situaties waar reguliere proefsleuvenonderzoeken of een opgravingen mogelijk zouden zijn geweest. De motivatie waarom is gekozen voor deze (hoge) uitzonderings situatie is in driekwart van

---

¹ Deze stelling is ook verwoord in de documentatie van de aanbesteding.

de onderzochte rapportages niet of nauwelijks toegelicht. Dit kan opgevat worden als het onterecht inzetten van protocol inventariserend veldonderzoek/opgraving variant AB.

Concluderend kan worden gesteld dat in vergelijking met de vorige meetperioden het aandeel AB weer toeneemt, onafhankelijk van het gevolgde protocol. Dit valt niet alleen te verklaren door de afname van de projectgrootte en de locatie in de bebouwde kom. Er valt simpelweg vaker een besluit dit zo te doen. De redenen die hiervoor worden aangedragen blijken van pragmatische aard. Opvallend is dat de adviseurs van de bevoegde overheid geen probleem zien in het toepassen van een AB, maar dat dit standpunt niet wordt gedeeld door de uitvoerders van de AB (conform de reacties op de enquête van de NVAO leden).

Inhoud

Samenvatting	3
Inhoud	5
1 Inleiding	6
1.1 Achtergrond	6
1.2 Kaders	8
2 Doel- en vraagstellingen	10
2.1 Doelstellingen	10
2.2 Vraagstellingen	10
3 Methode	11
3.1 Inleiding	11
3.2 Ontwikkeling van de regelgeving (2016-2022)	11
3.3 Kwantitatieve analyse	11
3.4 Interviews	13
4 Resultaten	15
4.1 Ontwikkeling van regelgeving	15
4.2 Kwantitatieve analyse	16
4.3 Enquête	28
4.4 Aanbevelingen uit 2016	36
5 Conclusies en aanbevelingen	38
5.1 Conclusies	38
5.2 Aanbevelingen	39
Literatuur	41
Overzicht van figuren, tabellen en bijlagen	42

1 Inleiding

1.1 Achtergrond

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed heeft in 2012, 2014, 2021 en 2024 als onderdeel van de Erfgoedmonitor een onderzoek laten uitvoeren naar de verhouding tussen het aantal in situ of ex situ bewaarde behoudenswaardig bevonden archeologische vindplaatsen in Nederland. Dit onderzoek is viermaal uitgevoerd: de eerste keer over de periode 1 september 2007 t/m eind april 2011, de tweede keer over de periode mei 2011 tot en met 31 december 2013 (Schute e.a., 2013; Schute & Lobbes, 2015; Schute & Baetsen, 2021; Müller & Kroes, 2025). Uit deze onderzoeken is gebleken dat het percentage behoud in situ schommelt tussen de 20 en 30% van het totaal aan behoudenswaardige vindplaatsen. Naast deze analyses was een andere trend opmerkelijk: er is een duidelijk verschil gemeten in welke *vorm* behoud ex situ plaatsvindt. Vanaf de tweede meting was in 36,2% van de gevallen een archeologische begeleiding (AB) protocol opgraven uitgevoerd. Ook voor de derde en vierde meting wordt ruim een derde tot bijna de helft van de ex situ onderzoeken vormgegeven als een AB (2014-2017: 30,4%; 2018-2021: 48%). Dit was in het eerste onderzoek 12,2%.

De onderzoekers concludeerden: *'Volgens de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA) zijn er maar een beperkt aantal situaties denkbaar dat een archeologische begeleiding (AB) uitgevoerd kan worden. De maatschappelijke realiteit blijkt een andere: er worden veel begeleidingen uitgevoerd en geaccordeerd door de diverse bevoegd gezagen. [...] Het vaker inzetten van dit instrument kan in bepaalde opzichten gezien worden als een concessie aan steeds moeizamere ontwikkelingstrajecten'* (Schute & Lobbes, 2015: 53).

Met andere woorden: er lijkt niet altijd gebruikgemaakt te worden van het instrument 'archeologische begeleiding' zoals het initieel was bedoeld. Daarnaast worden AB uitgevoerd onder een andere dynamiek dan regulier AMZ onderzoek, zeker als de regie niet volledig bij de archeologische uitvoerder ligt. Bij een dergelijke begeleiding is het doen van waarnemingen en de verslaglegging daarvan vaak niet optimaal, wat ten koste gaat van de kwaliteit van het archeologisch onderzoek.

De vraag rijst of de waarneming van de onderzoekers klopt. Met andere woorden: wordt het instrument AB ingezet conform de regels in de KNA (toen vigerende versie)? Zijn die regels in de KNA dermate specifiek gedefinieerd dat dit kan worden geconstateerd? Is de (basis voor de) besluitvorming überhaupt geregeld in de KNA? Welke motieven spelen een rol om dit instrument 'breder' in te zetten? Naar aanleiding hiervan heeft de RCE een opdracht uitgezet om data te verzamelen voor deze vragen en om analyses uit te voeren zodat de vragen beantwoord kunnen worden.

In 2016 verscheen de rapportage van dat onderzoek (Schute & Kroes, 2016), waarin geconcludeerd werd dat strikt genomen zeer weinig AB voldoen aan de criteria die zijn opgenomen in de Memorie van Toelichting bij de Wamz (MvT) en conform de KNA. Tevens werd inzichtelijk gemaakt dat de keuze voor het inzetten van een AB als onderzoeksinstrument dikwijls wordt gedaan door de bevoegde overheid, dan wel dat een advies tot begeleiding wordt overgenomen zonder dat er een afweging wordt gemaakt of de motivatie wel in overeenstemming is met de uitzonderingsituaties in de MvT en de KNA.

Daarnaast komen uit het werkveld signalen die in overeenstemming zijn met de stelling dat AB onterecht worden ingezet.² Op basis daarvan heeft de RCE besloten om voor de periode 2016-2022 eenzelfde analyse uit te laten voeren, waarbij wordt getracht naast kwantitatieve gegevens over AB ook te achterhalen welke argumentatie de grondslag vormt voor de keuzen voor een AB.

Dit rapport dient hierop antwoord te geven door te onderzoeken of veranderingen zijn geconstateerd bij de inzet van het instrument AB en of er factoren aan te wijzen zijn die bijdragen aan de keuze voor een AB. Daarvoor wordt gebruikgemaakt van de databases die in het kader van de 'behoud in situ onderzoeken' zijn opgesteld.

De Archeologische Begeleiding (AB)

Archeologisch onderzoek wordt doorgaans uitgevoerd voorafgaand aan planrealisatie. Doel van het onderzoek is immers om eventueel behoudenswaardige archeologisch resten te waarderen en indien nodig ex situ te behouden door middel van een opgraving of in situ door plaanpassing. Al vroeg in aanloop naar zogenaamde Malta- of AMZ-archeologie spelen AB een rol bij het doen van veldonderzoek. Daarbij werden begeleidingen vooral gezien als een gebiedsgerichte aanpak in het traject van prospecteren en daarnaast ook als instrument voor het documenteren van toevalsvondsten. Tijdens het onderzoek in het kader van de Betuweroute zijn AB toegepast, onder meer als toetst voor de systematiek van inventariseren en waarderen (Van der Beek, 2007). Nadien zijn begeleidingen vaker en breder toegepast, waarna het wenselijk was om kaders op te stellen voor het toepassen van een AB. Bij het opstellen van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg (Wamz) is in de Memorie van Toelichting (MvT) dan ook opgenomen wanneer een AB uitgevoerd zou moeten worden. Kortweg dient het protocol toegepast te worden als: door omstandigheden regulier onderzoek echt niet mogelijk was, een specifieke vraagstelling aan het onderzoek ten grondslag lag en civiele werkzaamheden te begeleiden bij in situ behoud. Hiervoor werd een apart protocol opgesteld waarin de basiseisen aan dergelijke werkzaamheden zijn opgesteld. Bij een evaluatie van de inzet van AB bleek dat het protocol vaak werd toegepast in plaats van regulier onderzoek en zelden op basis van de drie 'uitzonderingssituaties' (Schute & Kroes, 2016). Mede dankzij deze conclusies is het protocol in de KNA aangepast. Deze wijziging van de KNA (versie 4.0; 2016) bepaald dat een AB onder protocol IVO-P of opgraven zou moeten worden uitgevoerd. Dit betekent dat de regie van de archeologisch werkzaamheden altijd bij de archeologisch uitvoerder ligt.

In de huidige KNA (versie 4.2) staat de AB omschreven als:

Bij hoge uitzondering kan een IVO-P/ opgraving uitgevoerd worden in de variant 'archeologische begeleiding'. Indien dit het geval is, volgt dit uit het Programma van Eisen. Daarin moet expliciet aangegeven zijn dat het IVO-P / de opgraving moet worden uitgevoerd als een 'IVO-P – variant archeologische begeleiding' / 'Opgraving - variant archeologische begeleiding'. In het PvE kan gemotiveerd worden afgeweken van de eisen zoals gesteld in dit protocol. Het PvE is daarmee leidend voor de uitvoering van de IVO-P/ Opgraving - variant archeologische begeleiding.

Deze aanpassing zou een fundamenteel andere werkwijze moeten zijn dan de werkwijze onder het oude protocol en de opzet zoals die is ontwikkeld in aanloop van de Wamz tijdens het onderzoek naar Betuweroute.

² Deze stelling is ook verwoord in de documentatie van de aanbesteding.

De praktijk van een AB is echter zeer divers. Er zijn projecten waarbij de civiele ontwikkelaar voorziet in de logistieke aspecten en waarbij de archeologische uitvoerder regulier onderzoek kan uitvoeren. Deze combinaties van planrealisatie en archeologisch onderzoek kunnen voordelig zijn, omdat er geen dubbel grondverzet nodig is en moeilijk toegankelijke gebieden niet onnodig lang worden afgesloten (zeker een belangrijk aspect voor onderzoek in de binnenstad). Aan de andere kant van het spectrum zijn onderzoeken waarbij ontgravingen worden nagelopen en specifieke landschappelijke en archeologische informatie wordt gedocumenteerd. Daartussen worden veel vormen en varianten van AB uitgevoerd. Dikwijls wordt in samenspraak met de initiatiefnemer, bevoegde overheid en de archeologische uitvoerder besloten dat een archeoloog meeloopt met de civiele werkzaamheden en waarnemingen doet, zolang het civiele werk daar geen vertraging door oploopt. Nadelen daarvan zijn zeer moeilijk planbare onderzoeken (niet alles werkzaamheden van een civiel projecten omvatten grondverzet en zijn te begeleiden) en de beperkte mogelijkheid voor het doen van waarnemingen. Dikwijls zijn archeologische niveaus of sporen niet volledig te documenteren en is het ook niet mogelijk om op basis van inhoudelijk argumenten graafwerkzaamheden aan te sturen.

1.2 Kaders

Sinds de ondertekening en ratificatie van het Verdrag van Valletta (Malta) wordt het grootste deel van het archeologisch onderzoek in Nederland uitgevoerd door private partijen. Een zorgvuldige omgang met archeologisch erfgoed is belegd bij initiatiefnemers binnen de ruimtelijke ordening. In lijn met de doelstellingen van het Europese verdrag van Malta dienen initiatiefnemers vast te stellen of eventueel aanwezige archeologische resten behoudenswaardig zijn. Daarvoor is in Nederland een systeem van waarden en selecteren opgezet. Door deze opgestelde kaders kan een basiskwaliteit wordt nagestreefd door verschillende processtappen te doorlopen (bureauonderzoek, inventariserend veldonderzoek en opgraven). Deze zijn vastgelegd in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA). Zodra een initiatiefnemer kan aantonen dat geen behoudenswaardige archeologische resten (meer) bedreigd worden door planrealisatie, verleent de bevoegde overheid de omgevingsvergunning voor de geplande ontwikkeling.

Vanuit dit oogpunt vindt planrealisatie dan ook plaats als het archeologisch onderzoek is afgerond. In de praktijk zijn echter situaties waarbij de verschillende onderzoeksfasen om archeologische waarden te prospecteren, te waarden en indien relevant op te graven (ex situ te behouden), worden gecombineerd met het civiele werk. Deze situaties worden aangeduid als een AB van de civiele werkzaamheden of kortweg AB. Deze manier van archeologisch veldwerk is wel voorbehouden voor omstandigheden waarbij regulier inventariserend veldonderzoek en opgraven ook daadwerkelijk niet mogelijk is. Deze bepalingen zijn uiteengezet in de Memorie van Toelichting (MvT) op de Wet voor de archeologische monumentenzorg (Wamz) en integraal opgenomen in de Erfgoed Wet/Omgevingswet.

Bij de periodieke analyses over de effectiviteit van het archeologisch bestel, de Erfgoedmonitor enzoovorts, blijkt dat sprake was van een absolute (en relatieve) toename van het aantal AB in de eerste meetperiode 2007-2011, waarbij AB een substantieel deel (een derde tot bijna de helft) van het gravend onderzoek vormt (o.a. Schute e.a., 2013; Schute & Lobbes 2015; Schute & Kroes, 2016; Schute & Baetsen, 2020). Signalen uit het werkveld geven aan dat dikwijls een archeologisch begeleiding wordt uitgevoerd als alternatief voor regulier waarderend onderzoek en/of opgravingen. Dit impliceert dat

'onterecht' wordt gekozen voor de optie AB. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed heeft in 2015-2016 opdracht gegeven om een analyse uit te voeren wat de redenen of oorzaken zijn van de toename aan AB (Schute & Kroes, 2016). Naast kwantitatieve analyse zijn ook interviews afgenomen met bevoegde overheden om inzichtelijk te krijgen hoe de keuzen of het advies voor een AB wordt omgezet in een besluit. Het onderzoek laat zien dat:

- er daadwerkelijk een substantiële toename is aan AB;
- situaties waarbij een AB legitiem is conform de KNA, zelden voorkomen;³
- begeleidingen dikwijls worden ingezet als alternatief bij lineaire ingrepen en (binnenstedelijke) inbreidingslocaties.

De rol van bevoegde overheden die een besluit nemen over de uitvoering van een AB is op basis van een serie interviews beschreven. Opvallend resultaat van deze enquête is dat een deel van de groep de problematiek niet herkent. Het onderzoek sluit af met een aanbeveling voor drie mogelijke vervolgstappen: aanpassing van de KNA op het vlak van begeleidingen, aanpassing van het bestel en een consolidatie van de situatie (geen actie ondernemen). De afgelopen negen jaar is de KNA verschillende malen aangepast (versies 3.3, 4.0 en 4.1). Daarbij is de AB als methode nadrukkelijk opgenomen als variant van of proefsleuvenonderzoek of een opgraving. Juist met het doel om de kwaliteit van deze werkzaamheden gelijk te maken met de kaders voor een proefsleuvenonderzoek of een opgraving. Deze aanpassing heeft niet direct geresulteerd tot een sterke afname van AB. Verandering van het bestel is actueel,⁴ maar heeft tot op heden nog geen concreet effect op de onderzoeksprotocollen waar AB in is vastgelegd (nrs. 4003 en 4004). Op basis van de Erfgoedmonitor lijkt de stijging van het aantal begeleidingen wel te zijn gestabiliseerd in de afgelopen jaren. Desondanks zijn de signalen uit het werkveld niet in positieve zin veranderd. Dat is ook de reden om de analyses te herhalen voor de periode 2016-2022.

---

³ Overwegingen als tijd- en geldbesparing zijn dikwijls leidend in besluitvorming (Schute & Kroes, 2016).

⁴ Overzicht te raadplegen via <https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/erfgoedwet/evaluatie-erfgoedwet-archeologie>.

2 Doel- en vraagstellingen

2.1 Doelstellingen

Doelstelling van het onderzoek was om op basis van kwantitatieve en kwalitatieve gegevens inzicht te verkrijgen in de factoren die het aantal AB in de jaren 2016-2021 verklaren, en te bepalen hoe zich dit verhoudt tot de bestaande regelgeving in die jaren.

2.2 Vraagstellingen

Kernvraag: Worden er in Nederland onterechte AB uitgevoerd?

Subvragen:

1. Hoe vaak worden er in Nederland begeleidingen uitgevoerd, en onder welk protocol (Opgraven of proefsleuven)?
2. In welke gevallen wordt er voor begeleidingen gekozen, denk hierbij in ieder geval aan aard van de ruimtelijke ingreep, archeologische verwachting, binnen/buiten bebouwde kom, plaats/regio in Nederland, archeologisch uitvoerder, civiel uitvoerder, bevoegd gezag (gemeentelijk/regio-archeoloog aanwezig)?
3. Is de keuze voor begeleidingen vanuit het oogpunt van de MvT bij de Wamz gelegitimeerd?
4. Is de afweging om te komen tot een archeologische begeleiding beschreven in het PvE en het eindrapport, en welke factoren worden meegewogen?
5. Waarom wordt er gekozen voor een begeleiding in plaats van een regulier onderzoek (welke factor geeft de doorslag)?
6. Welke aanbevelingen zijn overgenomen van RAAP?
7. Hoe is de situatie veranderd ten opzichte van de meting van RAAP over 2007-2013?
8. Welke aspecten (oorzaken) hebben hierbij een rol gespeeld?
9. Welke gevolgen zijn hiervan waarneembaar?
10. Zijn er knelpunten in het huidige systeem rond begeleidingen en hoe kunnen deze worden opgelost?

3 Methode

3.1 Inleiding

Geconstateerd is dat het aantal AB een substantieel deel vormt van het totaal aan onderzoek. Bij de in hoofdstuk 1 omschreven onderzoeken naar het behoud van archeologische vindplaatsen in Nederland werd geconstateerd dat vindplaatsen in steeds meer gevallen door AB protocol opgraven, ex situ behouden blijven (in plaats van reguliere opgravingen). Daarbij rees de vraag hoe dit mogelijk was gezien de in de regelgeving vastgelegde beperkte toepassing van het instrument. Hiertoe zijn uiteindelijk drie onderzoekstappen doorlopen:

- Kwalitatieve beschrijving van de ontwikkelingen van de regelgeving in de jaren 2016-2022.
- Kwantitatieve analyse van variabelen die samenhangen met de (toename van de) inzet van dit instrument.
- Bevraging van gemeentelijk archeologen en adviseurs van gemeentelijk archeologen om inzicht te verkrijgen in de motieven achter een toegenomen inzet van dit instrument.

In de volgende paragrafen wordt hier in meer detail op ingegaan.

3.2 Ontwikkeling van de regelgeving (2016-2022)

Belangrijk deel van de vorige analyse was een beschrijving van de huidige regelgeving. Specifiek omdat in de KNA een apart protocol was opgenomen over het inzetten van AB. Voor de nieuwe meting zijn nieuwe protocollen van toepassing. Het is daarom relevant om ook voor dit onderzoek de kaders uiteen te zetten. Daarom wordt beknopt beschreven hoe voor de periode 2016-2022 het inzetten van AB was opgenomen in richtlijnen en werkprotocollen.

3.3 Kwantitatieve analyse

Op de in hoofdstuk 2 geformuleerde onderzoeksvragen is getracht een kwantitatief inzicht te verkrijgen met behulp van de data zoals die bij de verschillende behoud ex situ-onderzoeken (zoals in hoofdstuk 1 aangegeven) zijn gemeten. De hiervoor ontwikkelde database – de zogenaamde MONI-database – diende hiervoor als basis. Dit maakt inzichtelijk bij welke variabelen een archeologisch begeleiding (protocol opgraven) in de tijd vaker wordt ingezet in verhouding tot een reguliere opgraving. Onder variabelen moet worden verstaan aspecten zoals complextype, datering, provincie, type ingreep etc. Dit geeft inzicht in vragen als: In welke situatie wordt de begeleiding nu vaker ingezet? Wat 'stuurt' zo'n besluit? Hoe de database is opgebouwd, wordt uitvoering beschreven in Schute & Lobbes (2015) en Schute & Baetsen (2020). Voor nadere uitleg over de database wordt dan ook verwezen naar deze eerdere metingen. De applicatie MS-Access wordt in de voorziene toekomst aanzienlijk afgeschaald en zal ook door de RCE niet meer worden gebruikt; de database wordt daarom alleen in Excel aangeleverd als enkel werkblad waarin alle data is samengebracht.

De meetgegevens uit de database zijn voor de periode 2007-2011, 2011-2013, 2014-2017 en 2018-2021 op verschillende manier met elkaar vergeleken. Dit betreft:

1. De verhouding tussen het aantal opgravingen en het aantal AB per variabele.
2. Het aandeel AB per variabele in vergelijking met het totale aantal AB.
3. De onderzochte vindplaatsoppervlakte per behoudsmaatregel ex situ.

De volgende variabelen zijn beoordeeld:

1. Ligging
Hiermee wordt bedoeld: in een stad, dorp; in de historische kern; in de bebouwde kom, overgangszone, buitengebied of natuurgebied.
2. Complextype
Onderscheiden zijn: nederzetting, kampement, landbouw, infrastructuur, grafveld, religie, versterking en overig.
3. Datering
Deze variabele is onderverdeeld in hoofdperioden: paleolithicum, mesolithicum, neolithicum, bronstijd, ijzertijd, Romeinse tijd, middeleeuwen, nieuwe tijd en nieuwste tijd.
4. Bevoegd gezag
Er is onderscheid gemaakt tussen Rijk, Provincie en Gemeente.
5. Opdrachtgever
Waarbij het type opdrachtgever is bepaald: publiek, privaat, PPS of semi-overheid.
6. Type ingreep
Onderscheiden in: woningbouw, nieuwbouw (niet gespecificeerd), bedrijventerreinen en industrie, infrastructuur, natuurbouw en combinaties van ingrepen en overige ingrepen. Daarnaast is ook bekeken of het een lineaire ingreep betrof. Deze typering vertoonde overlap met – voornamelijk – infrastructuur.
7. Archeoregio
8. Provincie

De variabelen 2 (complextype) en 3 (datering) zijn beoordeeld op basis van de gewaardeerde vindplaats (bij een AB protocol IVO-P) of op basis van de opgravingsresultaten. Als geen sprake is van een behoudenswaardige vindplaats, of als dat niet expliciet was vermeld in de rapportage, zijn de variabele op basis van de aangetroffen vondsten en sporen bepaald.

Binnen de variabelen ligging en type ingreep is naast de hierboven genoemde onderverdelingen ook gewerkt met de categorie 'onbekend', bij beknopte rapportages (juist als er geen archeologisch resten zijn aangetroffen) zijn deze variabelen niet altijd goed omschreven. Ook in de PvE wil het nog wel eens aan concrete omschrijvingen ontbreken. De variabele 'gemeente' is niet beoordeeld, omdat de steekproeven per gemeente opgedeeld veel te klein werden. Op basis van de uitvraag zijn er 3198 begeleidingen uitgevoerd in 2016-2022, waaruit een random steekproef van 354 onderzoeken is geanalyseerd. De aselechte steekproef is als volgt genomen: alle zaakidentificatienummers van AB uit de periode 2016-2022 zijn in een database samengevoegd. Deze zijn elk voorzien van een uniek nummer, waarbij deze reeks nummers in een willekeurige volgorde staat. Deze random reeks nummers zijn verkregen van de website www.random.org. We hebben gekozen om net als bij de vorige metingen de reeks nummers te laten genereren op basis van atmosferische ruis. Vervolgens worden de meldingen op dit willekeurige volgnummer gesorteerd en worden de eerste 354 gebruikt als de steekproef.

Voor een zinvolle vergelijking met het onderzoek uit 2016 worden zoveel mogelijk dezelfde variabelen verzameld. Daarbij wordt nu wel expliciet gemaakt of de begeleiding plaats vond onder het protocol proefsleuven of opgraven. Op basis van de database worden minimaal de volgende query's uitgevoerd naar de relatie AB en ruimtelijke ingreep, locatie binnen of buiten bebouwde kom, plaats en archeo-

regio in Nederland, archeologisch uitvoerder, civiel uitvoerder, bevoegde overheid, archeologische hoofdperioden, complextypen, gewaardeerde vindplaatsen (wel of niet behoudenswaardig).

Cijfermatig wordt uitgerekend wat het aandeel AB ten opzichte van proefsleuven en opgravingen is geweest in 2016-2022. Vervolgens worden vergelijkingen gemaakt tussen de twee perioden. De verhouding van het aantal AB is dan expliciet te maken ten opzichte van het voorgaande perioden. Deze vergelijking wordt verder uitgesplitst naar de aard van de ontwikkeling, complextype, datering en locatie (archeoregio en provincie). Vervolgens wordt de omvang van de onderzoeken vergeleken (kleine versus grote plangebieden). Hiermee wordt zoveel mogelijk dezelfde informatie berekend als uit de tabellen uit het onderzoek uit 2016. Daarmee is het meest eenvoudig een vergelijking te maken tussen de twee perioden.

Aanvullend op de overeenkomstige analyses van het onderzoek uit 2016 wordt gepoogd om inzicht te krijgen in de argumentatie voor een AB. Volgens de MvT kan de bevoegde overheid besluiten tot uitvoering van een AB als: 1) het als gevolg van fysieke belemmeringen niet mogelijk is om adequaat vooronderzoek te doen, 2) er op grond van de beschikbare archeologische informatie wordt geconcludeerd dat het doen van een opgraving niet (meer) nodig is, maar men toch graag het zekere voor het onzekere wil nemen of 3) sprake is van bijzondere onderzoeksvragen bij uitvoeringstrajecten (bijvoorbeeld bij om te controleren of bij archeologievriendelijk bouwen ook daadwerkelijk rekening wordt gehouden met in situ behoud).

Hiervoor wordt de verzameling PvE's en rapporten doorgelicht op de volgende gegevens: toegankelijkheid, verstoringsdiepte en specifieke vraagstellingen. In de database worden drie kolommen toegevoegd, waarmee duidelijk wordt of de uitzonderingssituaties wel of niet van toepassing zijn.

Vraagstellingsgericht onderzoek kan worden achterhaald door te onderzoeken hoeveel vragen opgenomen zijn in het PvE. Daarbij is dit gegeven als een proxy gebruikt en is niet gecontroleerd of de vraagstellingen zinnig waren en ook hebben geresulteerd in concrete kenniswinst.⁵ Hoewel een kwalitatief goed PvE niet altijd een garantie is voor goed veldwerk,⁶ geeft een PvE met duidelijke onderzoeksvragen en een uitgewerkte veldstrategie met gemotiveerde methode en technieken wel de *mogelijkheid* om vraagstellingsgericht onderzoek uit te voeren. Hiervoor wordt in hoofdstuk 5 van het PvE voor AB onder het protocol opgraven, het aantal onderzoeksvragen gescoord en opgenomen in de database.

Een AB (protocol opgraven) is maar een deel van het archeologisch proces, de uitwerking van materiaal door specialisten geeft aan dat vondsten en monsters zijn aangetroffen en dat analyse daarvan nodig is om onderzoeksvragen te beantwoorden. Als uit de rapportages blijkt dat specialistische inzet nodig was, kan beargumenteerd worden dat kenniswinst is vergaard door de AB. De hoeveelheid aan specialistische bijdragen (deelrapporten) kan eenvoudig worden gescoord en is een indicatie voor het behouden van kennis en het genereren van kenniswinst.

3.4 Interviews

Om meer inzicht te verkrijgen in de besluitvorming en motieven achter de toename van het instrument AB zijn alle (bij RAAP bekende) gemeentelijk en provinciaal archeologen en adviseurs van gemeentelijk

---

⁵ Zo zou de uitzonderingssituatie 'speciale vraagstelling' juist tot minder onderzoeksvragen kunnen leiden.

⁶ Bazelmans e. a., 2005.

archeologen bevroegd. Deze interviews richtten zich op de besluitvorming. Om die reden zijn adviseurs alleen bevroegd in hun rol van adviseur van de besluitnemers. Het aantal bevroegde personen, de opzet van deze bevroeging evenals de hen voorgelegde vragen wijken iets af van de oorspronkelijke onderzoeksopzet.

Om vergelijkbare resultaten te verkrijgen, is eenzelfde aantal personen gevraagd om deel te nemen aan de enquête. Het stellen van open vragen geeft veel inzicht door een grote variatie aan antwoorden, keerzijde is dat deze moeilijk zijn te kwantificeren. Daarom is deze keer gekozen om op basis van de resultaten van het vorige onderzoek, de meest voorkomende antwoorden een score mee te geven (Likert-schaal). Daarnaast is elke vraag voorzien van een open veld waar de geïnterviewde aanvullende opmerkingen kwijt kan. De hoofdvragen zijn daarmee hetzelfde als uit het onderzoek van 2016. De verschillende keuzevragen en de verschaling daarvan zijn opgenomen in bijlage 1.

Vraag 1. Waaraan is volgens u de toename van het aantal archeologische begeleidingen toe te schrijven?

Vraag 2. Hoe wordt (in uw gemeente) omgegaan met de besluitvorming in de keuze voor opgraven/proefsleuvenonderzoek versus archeologische begeleiding?

Vraag 3. Welke factoren spelen (in uw gemeente) een rol in diezelfde keuze?

Vraag 4. Welke verandering in de aard van het onderzoek heeft u de afgelopen jaren waargenomen (bijv. een toename in het aantal inbreidingslocaties, of lineaire bodemingrepen) en spelen die veranderingen volgens u een rol in de toename van het aantal begeleidingen?

Vraag 5. Ziet u de toename van archeologische begeleidingen als een probleem? Waarom wel of niet?

Vraag 6. Welke acties zijn binnen uw gemeente uitgevoerd (aanvullende uitvoeringskaders voor bedrijven, aanvullende beleidsmaatregelen enzovoorts) om de inzet van AB in te kaderen?

Vraag 7. Worden de uitzonderingsituaties uit de MvT op de Wamz expliciet meegenomen in de besluitvorming?

Op basis van de enquête uit het onderzoek van 2016 wordt veel verschillende input verwacht van de respondenten. De verschillende antwoorden zullen worden gegroepeerd aan de hand van:

- economische aspecten (referentie naar aspecten; geld, tijd en planning);
- beleidskeuzen (referentie naar aspecten selectiekaders, adviezen, planregels);
- locatie en project-specifieke aspecten (referentie naar aspecten als toegankelijkheid en andere omgevingsfactoren).

De drie groepen worden vervolgens met elkaar vergeleken (hoe vaak valt een antwoord in één van drie groepen) waardoor inzichtelijk wordt welke doorslaggevend zijn voor het maken van een advies en besluit en hoe zwaar de verschillende groepen 'wegen' in de besluitvorming.

Daarnaast is deze enquête ook voorgelegd aan uitvoerende partijen. Via de Nederlandse Vereniging van Archeologische Opgraafbedrijven (NVAO) is de vragenlijst verspreid. Logischerwijs zijn enkele vragen (zeker vraag 3 en 6) niet eenduidig te beantwoorden door uitvoerende partijen, wel geeft het een indicatie hoe de problematiek van AB wordt ervaren bij een ander deel van het werkveld.

4 Resultaten

4.1 Ontwikkeling van regelgeving

Relevante regelgeving: KNA versies 3.3, 4.0 en 4.1

De meetperiode die bij dit onderzoek wordt aangehouden, loopt van 1 september 2016 t/m 31 december 2021. Van belang is nu welke KNA-versie vigerend was in deze periode. KNA versie 3.3 is vastgesteld op 9 december 2013 en van kracht sinds 1 april 2014. Op 7 juni 2016 is een herziene versie in werking getreden: KNA versie 4.0. Daarna werd een wijzigingsblad gepubliceerd op 26 september (in werking vanaf 12 mei 2017). Versie 4.0 was geldig tot 30 juni 2019. Vanaf 1 juli 2018 is de nieuwe versie 4.1 geïnstalleerd voor verschillende protocollen. In 2020 is een wijzigingsblad verschenen voor protocol BRL 4000, dat van kracht werd op 20 september 2021. KNA versie 4.2 is in werking getreden vanaf 14 maart 2022, maar pas geldig vanaf 1 april 2024. Dit betekent wel dat verschillende protocollen zijn veranderd in de periode van de meting. De snelle opeenvolging van de verschillende versies en wijzigingsbladen houdt grotendeels verband met het systeem van certificering. In de Erfgoedwet van 2016 is opgenomen dat zonder geldig certificaat het doen van opgraven verboden is. Daarmee is een systeem van certificering ingesteld, dat ook verbonden is met de KNA. De eerdergenoemde aanpassingen hebben dan vooral betrekking op allerlei aspecten over de certificering, actorstatus en inconsequenties ten aanzien van de wetswijzigingen.

Wat betreft de AB was in KNA versie 3.3 nog een apart protocol opgenomen waarin situaties worden beschreven waarbij een AB uitgevoerd kan worden. In de KNA versie 3.1 (bijlage 1) wordt nog verwezen naar de verschillende situaties waarbij een AB relevant kan zijn:

“Het hoofdstuk (protocol) Archeologische Begeleiding is veranderd. Het uitgangspunt van de beroepsgroep is dat in principe altijd moet worden gekozen voor ofwel een Inventariserend Veldonderzoek ofwel een Opgraving. Onder bepaalde omstandigheden kan ook tot Archeologische Begeleiding besloten worden. In het voortraject (voor het selectiebesluit) bijvoorbeeld in het geval een onderzoeksgebied niet toegankelijk is tot het moment van de eerste civiele bodemingrepen. Wanneer sprake is van Archeologische Begeleiding in de inventarisatiefase, dan dienen de eisen van het protocol IVO- Proefsleuven gevolgd te worden.

Wanneer sprake is van Archeologische Begeleiding als maatregel na selectie, dan dienen de eisen van het protocol Opgraven gevolgd te worden. Als derde en laatste variant geldt Archeologische Begeleiding op reeds gewaardeerde vindplaatsen en waar een heel beperkte verstoring plaatsvindt. Dit zijn zowel beschermde terreinen als bijvoorbeeld AMK terreinen. Doel is om binnen de grenzen van de verstoring tijdens de grondwerkzaamheden waargenomen vondsten te documenteren en te bergen.

Het uitvoeren van een archeologische begeleiding is hiermee bij alle drie de varianten een vergunningplichtige activiteit geworden. In alle gevallen is een PvE vereist. In het PvE moet onder meer worden vastgelegd waarom gekozen is voor een begeleiding in plaats van een IVO-Proefsleuven of Opgraving. Ook dient hierin te worden omschreven op welke punten eventueel wordt afgeweken van de protocollen IVO-Proefsleuven of Opgraven.”

Deze uitgangspunten zijn dan ook in de diverse protocollen en specificaties uitgewerkt. Hierin staat tot in detail omschreven in welke 'uitzonderlijke gevallen' een AB kan en mag worden uitgevoerd. Daarmee

zou in principe duidelijk moeten zijn wanneer gravend onderzoek zich als het ware niet meer mag 'verschuilen' achter een AB van civieltechnische werkzaamheden. Dit kan zijn:

1. Wanneer als gevolg van een fysieke belemmeringen het niet mogelijk is om adequaat vooronderzoek te doen.
2. Wanneer er op grond van de beschikbare informatie wordt geconcludeerd dat het doen van een opgraving niet (meer) nodig is, maar men toch graag het zekere voor het onzekere wil nemen.
3. Of wanneer sprake is van bijzondere onderzoeksvragen bij uitvoeringstrajecten.

Hiermee komt deze KNA-versie inderdaad tegemoet aan het eerder beschreven bezwaar en ontduiken van de opgravingsvergunning. Desondanks bleek dat in de praktijk in plaats van regulier onderzoek een AB werd uitgevoerd zonder dat daarvoor een legitieme aanleiding was. Zodoende is besloten om bij de nieuwe versie van de KNA het hele protocol te schrappen. Het combineren van planrealisatie en archeologisch onderzoek is nu een variant van of waarderend onderzoek (IVO-P) of ex situ behoud (opgraven).

Ten aanzien van de protocollen IVO -P variant AB en – opgraving, staat in de KNA 4.0 en 4.1 dezelfde tekst:

Bij hoge uitzondering kan een IVO-P uitgevoerd worden in de variant 'archeologische begeleiding'. Indien dit het geval is, volgt dit uit het Programma van Eisen. Daarin moet expliciet aangegeven zijn dat het IVO-P moet worden uitgevoerd als een 'IVO-P - variant archeologische begeleiding'. In het PvE kan gemotiveerd worden afgeweken van de eisen zoals gesteld in dit protocol. Het PvE is daarmee leidend voor de uitvoering van de IVO-P - variant archeologische begeleiding.

Bij hoge uitzondering kan een opgraving uitgevoerd worden in de variant 'archeologische begeleiding'. Indien dit het geval is, volgt dit uit het Programma van Eisen. Daarin moet expliciet aangegeven zijn dat de opgraving moet worden uitgevoerd als een 'Opgraving - variant archeologische begeleiding'. In het PvE kan gemotiveerd worden afgeweken van de eisen zoals gesteld in dit protocol. Het PvE is daarmee leidend voor de uitvoering van de Opgraving - variant archeologische begeleiding.

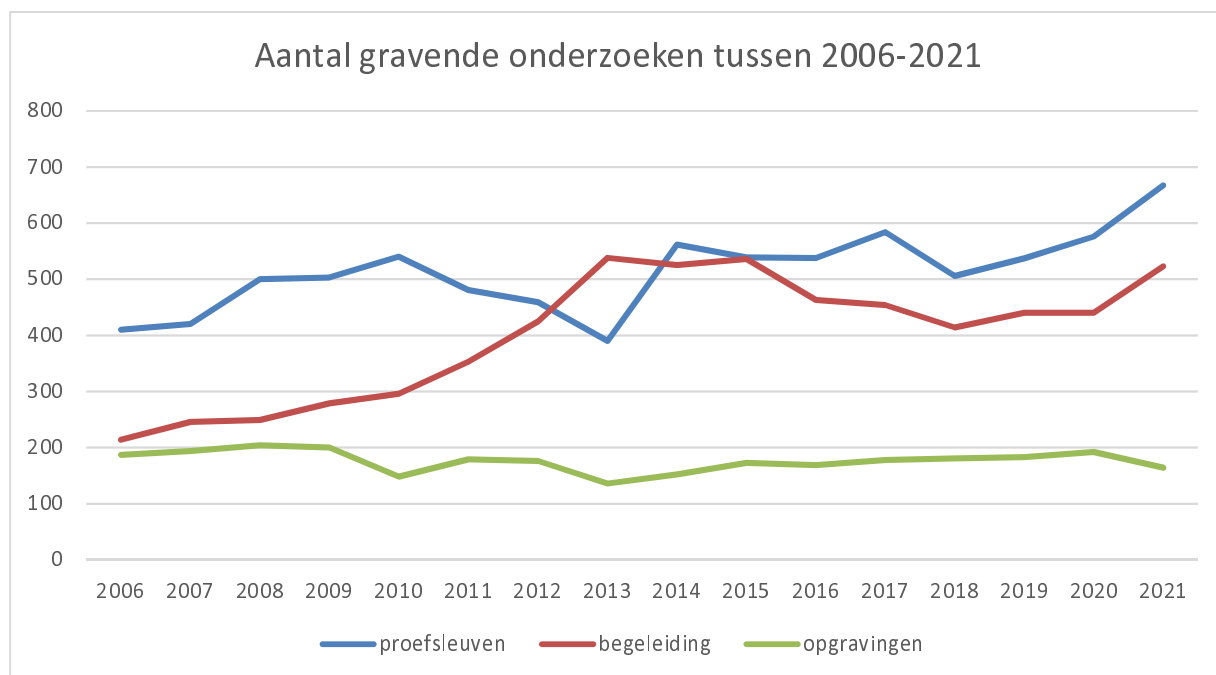
In tegenstelling tot KNA versies 3 (3.1 en 3.2) staat in de KNA versie 4 (4.0 en 4.1) zelf geen omschrijving wanneer er sprake is van een hoge uitzondering. Er zijn echter bepalingen uit eerdere wetswijzigingen overgenomen in de huidige situatie. Dat betekent dat de MvT nog steeds als regel toepasbaar is op de huidige situatie. Dit impliceert dat de motivatie voor een 'hoge uitzonderingen' nog steeds zijn te herleiden aan de MvT.

4.2 Kwantitatieve analyse

De analyses zijn uitgevoerd om de belangrijkste vragen uit het PvA te kunnen beantwoorden. In dit hoofdstuk worden dan ook per vraag gegevens gepresenteerd die zijn herleid uit de database. Daarbij wordt voor enkele analyses verwezen naar de database van het parallel lopende onderzoek naar in situ behoud van archeologische vindplaatsen (Müller & Kroes, 2025).

jaar	booronderzoek	%	proefsleuven- onderzoek	%	begeleidingen	%	opgravingen	%	totaal	%
2004			232	38,5	177	29,4	194	32,2	603	100,0
2005			323	42,6	242	31,9	193	25,5	758	100,0
2006	2231	73,3	410	13,5	214	7,0	187	6,1	3042	100,0
2007	2333	73,1	420	13,2	246	7,7	194	6,1	3193	100,0
2008	2556	72,8	500	14,2	249	7,1	204	5,8	3509	100,0
2009	2261	69,7	503	15,5	279	8,6	200	6,2	3243	100,0
2010	2318	70,2	540	16,4	296	9,0	148	4,5	3302	100,0
2011	2100	67,5	481	15,5	353	11,3	179	5,8	3113	100,0
2012	2086	66,3	459	14,6	425	13,5	176	5,6	3146	100,0
2013	1723	61,8	390	14,0	538	19,3	136	4,9	2787	100,0
2014	1881	60,3	562	18,0	525	16,8	152	4,9	3120	100,0
2015	1806	59,1	539	17,6	536	17,6	173	5,7	3054	100,0
2016	1803	60,6	538	18,1	463	15,6	169	5,7	2973	100,0
2017	1957	61,7	584	18,4	454	14,3	178	5,6	3173	100,0
2018	2137	66,0	506	15,6	414	12,8	181	5,6	3238	100,0
2019	2063	64,0	537	16,7	440	13,7	183	5,7	3223	100,0
2020	2376	66,3	576	16,1	440	12,3	192	5,4	3584	100,0
2021	2725	66,8	667	16,4	523	12,8	164	4,0	4079	100,0

Tabel 1. Aantal uitgevoerde onderzoeken per soort onderzoek (2004-2011: bron Archis 2, stand 1 januari 2012; 2012-2013: bron Archis 2, stand 10 januari 2014, Erfgoedmonitor 2014-2021) Voor de jaren 2014-2017 is geen onderscheid gemaakt tussen IVO-O en IVO-P; de proefsleuven zijn daarom ingeschat op basis van periode daarvoor en daarna, op circa een kwart. Deze 'gemodelleerde' cijfers zijn in rood aangegeven.

Figuur 1. Aantal proefsleuvenonderzoeken, begeleidingen en opgravingen tussen 2006 en 2021

1. Hoe vaak worden er in Nederland begeleidingen uitgevoerd, en onder welk protocol (opgraven of proefsleuven)?

Over de gehele lijn blijkt het aandeel AB op het totale aantal behoudsmaatregelen ex situ te zijn toegenomen van 18% in 2007-2011 naar 52% in 2011-2013 en 30,4 % in 2014-2017.⁷ Voor de nieuwe meting (2018-2021)⁸ blijkt dat het aandeel AB 48% bedraagt (Müller & Kroes, 2025).

Binnen de meetperiode van onderhavig onderzoek (2016-2022) is het Protocol Archeologische Begeleiding komen te vervallen bij het in werking treden van de KNA 4.0. In de steekproef zijn slechts vier onderzoeken opgenomen die nog zijn uitgevoerd onder het Protocol Archeologische Begeleiding: dat is een verwaarloosbaar aantal.

Voor 336 onderzoeken (94%) is het verschil tussen protocol opgraven of IVO-p te herleiden. Van het totaal is 26% uitgevoerd onder het protocol proefsleuven en 74% onder protocol opgraven. Daarbij dient opgemerkt te worden dat van alle onderzoeken AB-protocol IVO-p er slechts zeven onderzoeken zijn die hebben geresulteerd in een gewaardeerde vindplaats. Het kan natuurlijk goed zijn dat enkel bij 7,4% van de IVO-p ook daadwerkelijk archeologisch resten worden aangetroffen.⁹ Opmerkelijk is wel dat bij 21 AB protocol opgraven ook vindplaatsen worden gewaardeerd. Een deel van deze onderzoeken zijn AB protocol IVO-p, waarbij een doorstart plaatsvindt naar een AB protocol opgraving. Voor 16 onderzoeken wordt dan ook behoud ex situ geadviseerd, voor de overige ontbreekt een dergelijk advies.¹⁰ Desondanks is opgemerkt dat in de PvE's en de rapporten zelden een heldere motivatie wordt gegeven voor welk protocol is gekozen.

⁷ Van 52 van 290 in 2007-2011 naar 141 van 270 in 2011-2013 en 226 van 689 in 2014-2017 (Schute e.a., 2011 & 2013; Schute & Lobbes, 2015; Schute & Baetsen, 2021).

⁸ De metingen voor het in situ onderzoek (2018-2021) loopt niet helemaal parallel met het onderzoek naar de AB (2016-2022).

⁹ Dit 'resultaat' is vergelijkbaar met wat bij regulier IVO wordt gerealiseerd (Schute & Lobbes, 2015; Schute & Baetsen, 2020).

¹⁰ Advies voor in situ behoud bij een AB protocol opgraven lijkt een tegenstelling, maar het is mogelijk om delen bij planrealisatie te ontzien of dat vindplaatsen tot een bepaalde ontwikkelingsdiepte behouden kunnen blijven. Bij AB in buitengebieden is in situ behoud vaak mogelijk door groter ruimte beslag van ontwikkeling.

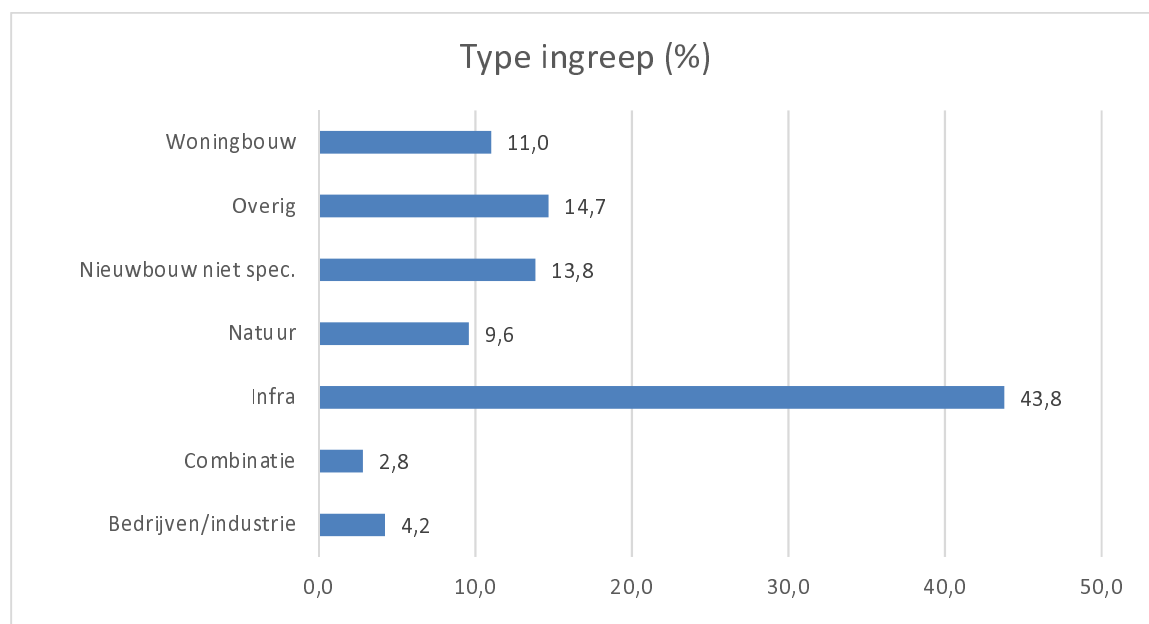
Opvallend is dat tot op heden het verschil tussen een AB conform IVO-p of conform een opgraving niet is aan te geven in het landelijk registratiesysteem Archis. Het project kan alleen als proefsleuven/proefputten, opgraving of AB worden aangemeld (of opgevraagd). Het is ook niet zo dat alleen de onderzoeken tot 2016 (tot de inwerkingtreding van KNA 4.0 zonder apart protocol AB) zijn ingevoerd.

2. *In welke gevallen wordt er voor begeleidingen gekozen, denk hierbij in ieder geval aan aard van de ruimtelijke ingreep, archeologische verwachting, binnen/buiten bebouwde kom, plaats/regio in Nederland, archeologisch uitvoerder, civiel uitvoerder, bevoegd gezag (gemeentelijk/regioarcheoloog aanwezig)? En (vraag 7) hoe is de situatie veranderd ten opzichte van de meting van RAAP over 2007-2013.*

De deelvragen 2 en 7 worden samengenomen, door de resultaten van de huidige meting per variabele te vergelijken met het onderzoek uit 2016 (Schute & Kroes, 2016). De volgende variabelen zijn uit de database verzameld en in onderstaande grafieken verbeeld.

Aard van de ruimtelijke ingreep

Het type ingreep of ontwikkeling. AB kunnen plaatsvinden voor verschillende ontwikkelingen. Uit de steekproef blijkt echter dat er een voorkeur bestaat om AB in te zetten als het infrastructurele ontwikkelingen betreffen (43,8%).

Figuur 2. Type ingreep of ontwikkeling waarbij AB zijn toegepast (n=354).

Daaronder vallen dan leidingen, kabels, rioolsleuven en dergelijke. Woningbouw en nieuwbouw zijn samen goed voor 24,8%. Er zijn relatief weinig begeleidingen uitgevoerd voor de ontwikkeling van bedrijventerreinen (4,2%) en natuurgebieden (9,6%). Ook bij de vorige metingen was al een dalende trend opgemerkt voor ontwikkelingen in het kader van natuurgebieden en bedrijventerreinen, die zich duidelijk voortzet.¹¹ De categorie overig omvat een breed scala aan werkzaamheden, zoals onderzoek naar OOO, bodemsanering, funderingsonderzoek, enzovoorts. Dikwijls zijn dat conditionerende

¹¹ Vergelijkbare ontwikkeling is tevens opgemerkt bij de analyses van het in situ behoud (Müller & Kroes, 2025).

activiteiten voorafgaand aan nieuwbouw of infrastructuur, maar is de combinatie van deze werkzaamheden als uitgangspunt genomen.

Omvang plangebied

Slechts 15 AB betroffen onderzoeken groter dan 1 ha (3,8%). De grotere ontwikkelingen betreffen of infrastructurele projecten, bijvoorbeeld de werkzaamheden aan provinciale wegen, of natuurontwikkelingen in de vorm van maaiveldverlagingen, aanleg natuurvriendelijke oevers enzovoorts. Een aandeel van 13% van de onderzoeken valt tussen de 1000 en 10.000 m². Dit geeft aan dat AB juist worden ingezet bij (zeer) kleine ontwikkelingen (gemiddeld 0,24 ha). Dit komt ook overeen met de analyses van de vorige meting. Voor de periode 2011-2013 was al vastgesteld dat vindplaatsen in omvang afnemen en dat kleine locaties ook nog eerder in aanmerkingen komen voor een AB. Deze trend zet zich over de hele linie van archeologisch onderzoek voort.¹²

Hierbij dient overigens opgemerkt te worden dat de omvang van onderzoek zeer marginaal wordt gepresenteerd in veel onderzoeksrapporten. Een helder overzicht van de omvang van het begeleiden deel van een planrealisatie (samen met de diepte van de ingrepen) krijgt in het algemeen weinig aandacht. In tabel 3 zijn alleen die onderzoeken meegenomen waar het oppervlak duidelijk was gerapporteerd (N=271).

jaar	oppervlakte	AB	gemiddelde
2016	14,0	44	0,32
2017	21,8	47	0,46
2018	28,1	44	0,64
2019	17,6	45	0,39
2020	7,3	38	0,19
2021	11,0	35	0,32
2022	2,9	18	0,16

Tabel 2. De oppervlakte aan vindplaatsen die is onderzocht voor de periode 2016-2022. Vijf omvangrijke projecten boven de 6 ha zijn niet meegewogen omdat deze het gemiddelde sterk zouden beïnvloeden.

In vergelijking met de vorige meting is de gemiddelde omvang van de plangebieden overeenkomstig. Het gemiddelde van 2007-2011 was 0,89 ha en in 2011-2013 0,15 ha (Schute & Kroes, 2016). Enkele grote begeleidingen in 2017 en 2020 (provinciale weg en een natuurgebied) vormen de uitzondering op de regel, maar in het algemeen betreffen het kleine dus plangebieden.

¹² Vergelijkbare ontwikkeling is tevens opgemerkt bij de analyses van het in situ behoud (Müller & Kroes, 2025).

Provincie/Archeoregio

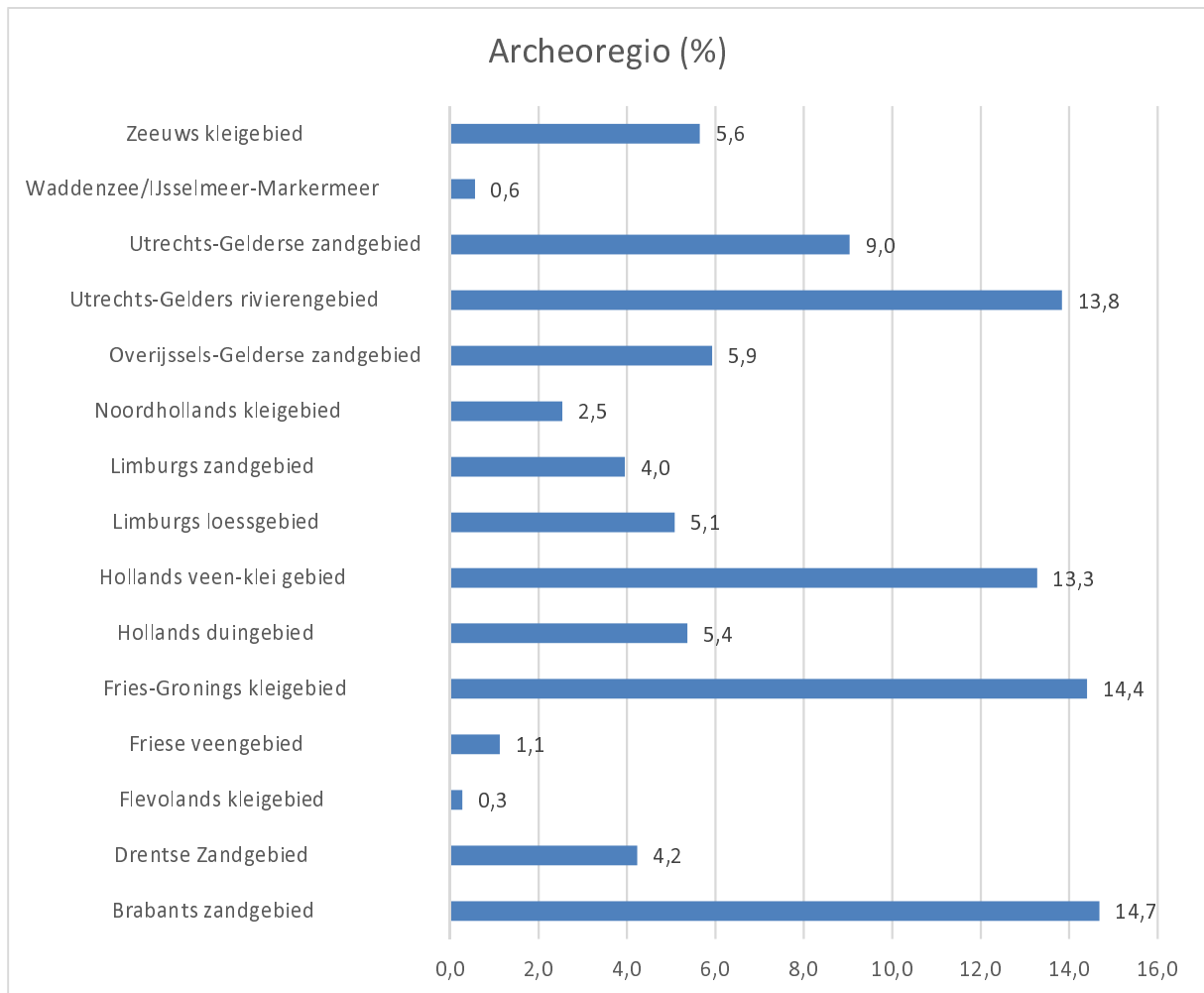
De plaats en regio waar AB wordt uitgevoerd is ook verzameld en daaruit blijkt dat er noemenswaardige verschillen zijn tussen de provincies waar AB worden uitgevoerd (tabel 3).

provincie	N	%
Zeeland	14	4,0
Gelderland	63	17,8
Groningen	49	13,8
Noord-Brabant	48	13,6
Zuid-Holland	48	13,6
Limburg	37	10,2
Overijssel	8	2,3
Drenthe	9	2,5
Noord-Holland	33	9,3
Flevoland	2	0,6
Fryslan	12	3,1
Utrecht	33	9,3
totaal	354	100

Tabel 3. Aantal uitgevoerde AB per provincie.

In de provincie Gelderland zijn de meeste begeleidingen uitgevoerd, gevolgd door Noord-Brabant, Groningen en Zuid-Holland. Het laagste aantal begeleidingen is uitgevoerd in Flevoland. Deze gegevens lijken verband te houden met regio's in Nederland waar veel ruimtelijke ontwikkelingen plaatsvinden. Daar waar de druk op de ruimte groot is, vinden veel ontwikkelingen plaats en speelt de AMZ een grotere rol bij de planrealisatie. Als archeologisch onderzoek dan ook vaker nodig is, kan verondersteld worden dat het instrument AB ook vaker wordt uitgevraagd of toegepast. Dit beeld wordt natuurlijk ook beïnvloed door de aard van archeologische vindplaatsen. Zo liggen behoudenswaardige vindplaatsen in de provincie Flevoland in zijn algemeenheid dieper dan bijvoorbeeld in Noord-Brabant. De variabelen 'locatie van de ontwikkeling en datering/periode' wijzen er mogelijk op dat de aard van vindplaatsen in specifieke delen van Nederland niet zo relevant is voor deze meting. Ook voor het in situ behoud onderzoek zien we veel archeologische projecten in de provincies Gelderland, Noord-Brabant en de provincies Noord- en Zuid-Holland (Müller & Kroes, 2025).

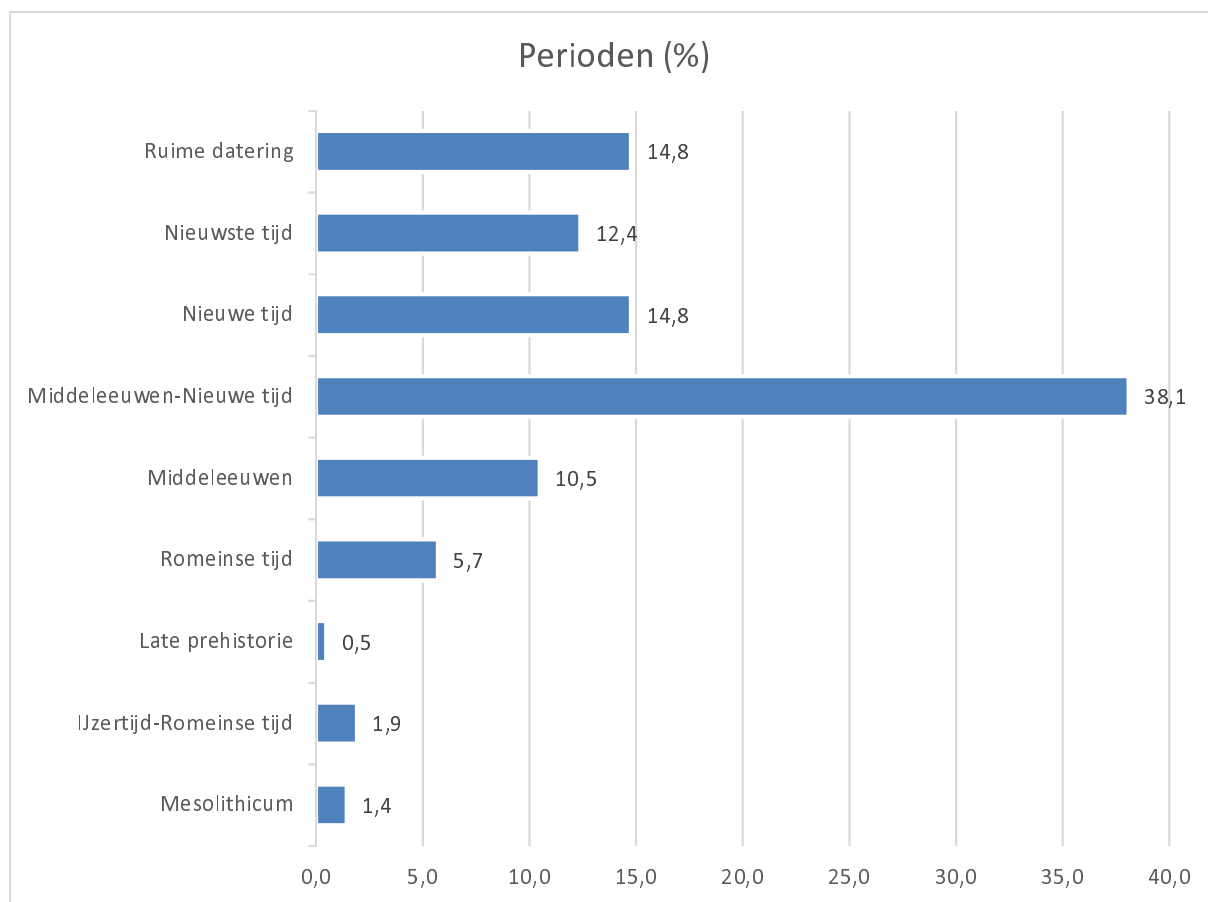
Verdeeld over de archeoregio's is een logisch verband te zien met de variabele 'provincie'. Wel dient rekening gehouden te worden met bijvoorbeeld een relatief hoog aantal begeleidingen in de stad Groningen, wat vertekent voor de hele archeoregio.

Figuur 3. Verdeling naar Archeoregio (n=354).

Periode/datering

Op basis van de rapporten is ook geïventariseerd uit welke periode archeologisch resten zijn aangetroffen (figuur 4). Vaak wordt geen vindplaats aangetroffen, maar slechts enkele vondsten. Indien de vondsten gedateerd konden worden zijn ze meegenomen. Vondsten met een zeer ruime datering zijn als aparte categorie opgenomen (bijvoorbeeld paleolithicum-neolithicum als een stuk vuursteen is gevonden).

Figuur 4. Verdeling van de AB naar periode (N=210).

Het aandeel vroeg prehistorische vindplaatsen die worden onderzocht bij een AB is zeer klein. De grote onderzoeksopgave ligt overduidelijk bij vindplaatsen uit de middeleeuwen en de nieuwe/nieuwste tijd, samen goed voor 75,8%. Overige perioden vormen slechts 9% van totaal aan onderzochte locaties.

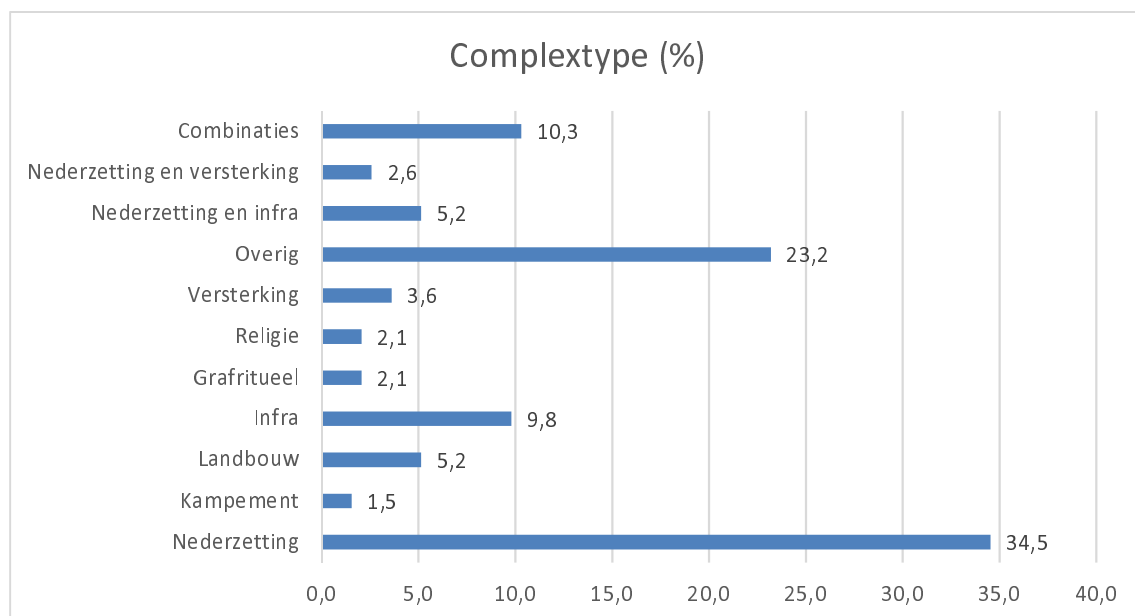
Als we enkel de onderzoeken tellen waar een waardering is uitgevoerd¹³ (N=21), dan blijkt dat 57% betrekking heeft op vindplaatsen uit de middeleeuwen en 14% op vindplaatsen uit de late prehistorie en Romeinse tijd.

Deze getallen komen overeen met de meting uit 2016, waarbij de meeste AB vindplaatsen werden onderzocht uit de middeleeuwen en de nieuwe tijd. Uit het in situ onderzoek over de periode 2018-2021 zien we ook dat de meerderheid van archeologische onderzoeken betrekking hebben op vindplaatsen uit de middeleeuwen en de nieuwe tijd (Müller & Kroes, 2025).

Complextypen

Verdelen we de data naar complextype (figuur 5), dan blijkt dat nederzettingen het grootste aandeel vormen (34,5%). Infrastructuur (dijken, wegen enzovoorts) vormt een deel van 9,8%, de andere complextypen zijn min of meer gelijkwaardig in het totaal. Wel lijkt een groot deel van de vindplaatsen moeilijk te duiden, aangezien de categorie 'overig' relatief groot is (23,2%).

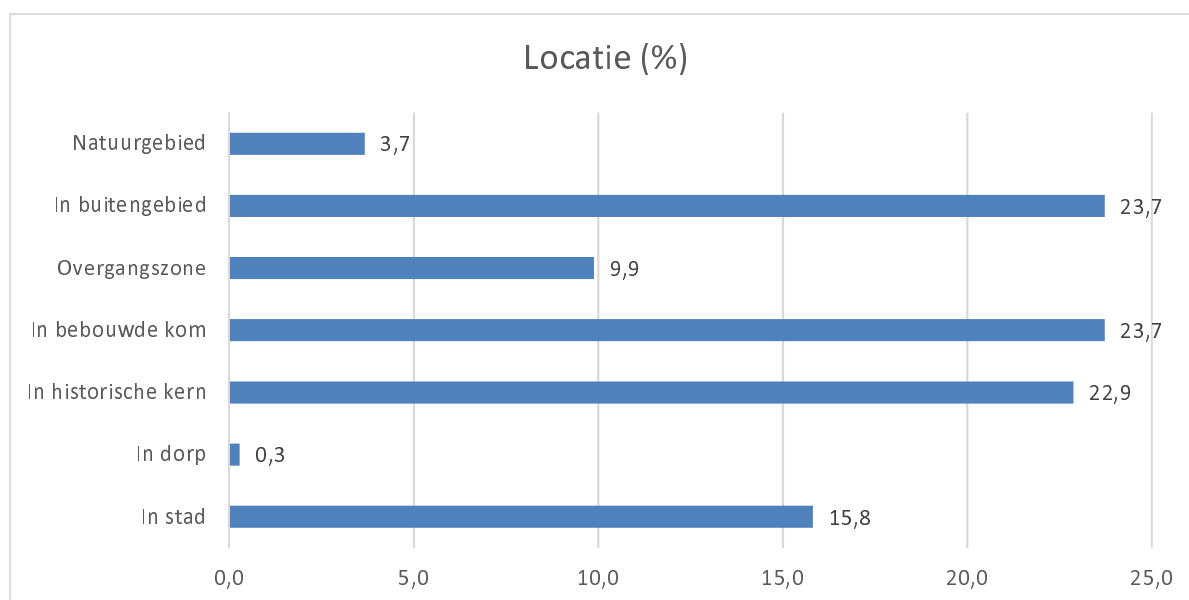
¹³ Hetgeen niet impliceert dat ook alle resten als behoudenswaardig is aangemerkt.

Figuur 5. Verdeling van de AB naar complextype (N=194).

Locatie van de ontwikkeling/plangebied

Voor de locatie van ontwikkelingen zijn verschillende waarden ingevoerd. Belangrijkste verschil is dat tussen een urbane en rurale context (figuur 6). Ruim 62,7% van de AB zijn uitgevoerd binnen een vorm van urbanisatie (dorp en of stad), slechts 27,4% in het buitengebied.

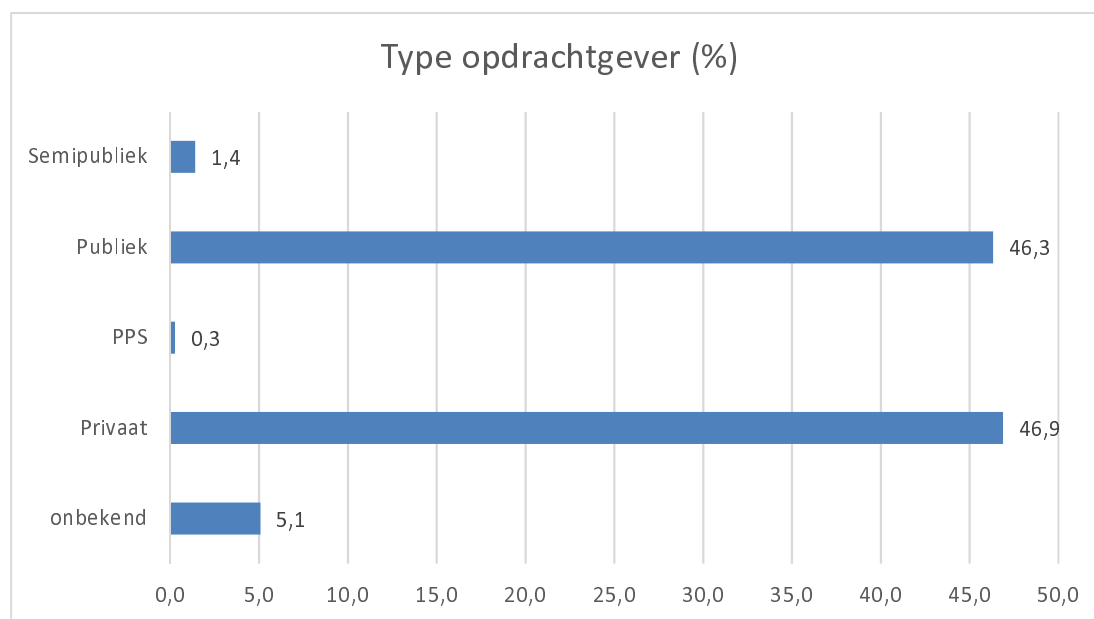

Figuur 6. Verdeling van AB naar locatie van ontwikkeling (n=354).

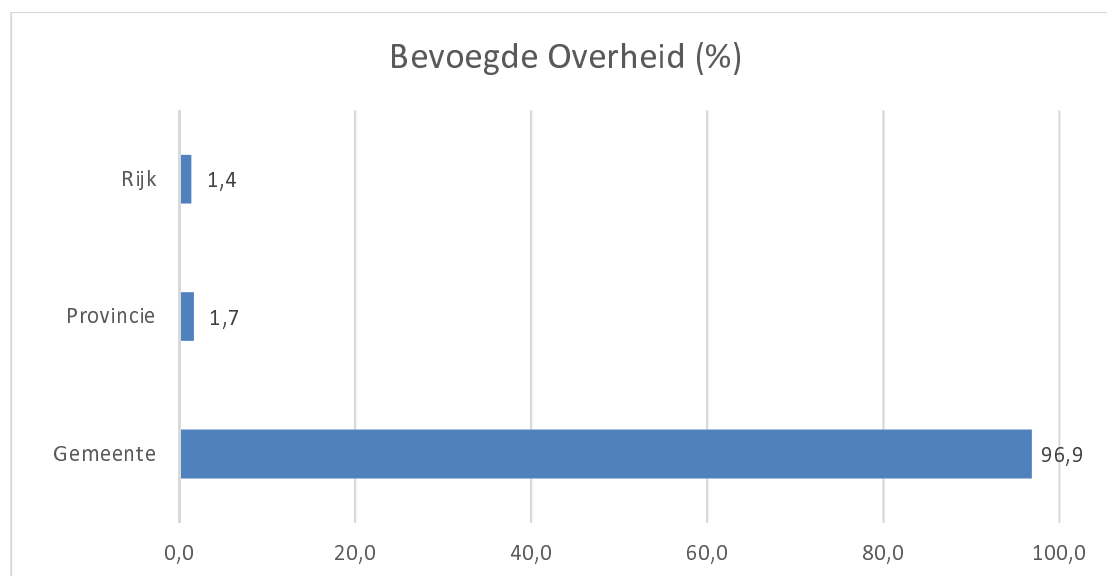
Categorie dorp is relatief klein, maar dit wordt enigszins vertekent omdat werkzaamheden in dorpen dikwijls zijn ingevoerd als overgangsg gebied of historisch kern.

Opdrachtgever en bevoegde overheid

Uit de database zijn ook gegevens berekend met betrekking tot opdrachtgevers (figuur 7) en bevoegde overheden (figuur 8). Daaruit blijkt dat AB even vaak worden uitgevraagd door publieke als private initiatiefnemers; het aandeel semi-publiek en privaat-publieke samenwerkingen is nagenoeg verwaarloosbaar. Dit beeld is in grote mate vergelijkbaar met de vorige analyse, hoewel destijds een (kleine) voorkeur voor AB zichtbaar was bij publieke initiatiefnemers.

Figuur 7. Verdeling van AB naar initiatiefnemer (n=354).

Figuur 8. Verdeling van AB naar bevoegde overheid (n=354).

Ook blijkt dat de bevoegde overheid bijna altijd de gemeente betreft. Bij vorige metingen liggen die verhoudingen nagenoeg gelijk en zijn er slechts enkele projecten waarbij de provincie of het Rijk is aangemerkt als bevoegde overheid. Mogelijk is na het in werking treden van de WABO de rol van de bevoegde overheid niet zo relevant meer; de omgevingsvergunning wordt immers getoetst door de

gemeente. Slechts enkele onderzoeken wijken daarvan af, zoals werkzaamheden die worden uitgevoerd op een rijksmonument (waarbij het Rijk de rol op zich neemt van bevoegde overheid).

Overzicht

Uit de data blijkt dat het instrument AB dus vaak wordt ingezet bij:

- Infrastructurele ontwikkelingen en/of nieuwbouw.
- In urbanisaties (stad, dorp, historische kern enzovoorts).
- In de regio Gelderland/Noord-Brabant/ Groningen.

Deze variabelen komen op hoofdlijnen overeen met de vorige meting (Schute & Kroes, 2016), de grootste verschillen zijn dat ontwikkelingen voor infrastructuur een grotere rol lijkt in te nemen en dat in het Fries-Gronings kleigebied meer begeleidingen zijn uitgevoerd dan voorheen. In het Zeeuwse kleigebied lijkt een afname aantoonbaar voor het aandeel AB.

De resultaten zijn bij de vorige meting geïnterpreteerd als:

- *Er is sprake van een toename van grondingrepen in de stad en de historische kern, waar reeds bebouwing staat en vooronderzoek derhalve fysiek niet mogelijk is. Dit vergroot de kans op een besluit in de richting van archeologische begeleiding. Hiermee kan ook samenhangen de toename van ingrepen in de bebouwde kom van 24% in de periode 2007-2011 naar 50% in de periode 2011-2013.*
- *Er is sprake van een toename van lineaire grondingrepen waarbinnen vooronderzoek soms niet mogelijk maar vaak ook niet praktisch is. Dit vergroot de kans op een besluit in de richting van archeologische begeleiding. Hiermee kan ook samenhangen de toename van infrastructurale ingrepen van 20% in de periode 2007-2011 naar 53% in de periode 2011-2013.*

Na een aanloopperiode van 2006 tot 2013 is het aandeel begeleidingen fors toegenomen. Er lijkt dan in de periode 2013-2016 sprake te zijn van een min of meer stabiele situatie, waarna zelfs een lichte daling van het aantal begeleidingen waarneembaar is tussen 2017 en 2018. De laatste jaren neemt het aandeel begeleidingen weer licht toe. Deze ontwikkeling lijkt wat parallel te lopen met het aandeel proefsleuven, waar ook een daling zichtbaar is in de jaren 2018-2021, waarna het aantal IVO-p ook weer wat toeneemt.

Als de meer specifieke variabelen worden vergeleken, dan lijkt meer sprake van een continuering van factoren waarbij voor bepaalde locaties (binnensteden) en bepaalde ontwikkelingen (infrastructuur / lijnelementen) AB de meest pragmatische aanpak is om archeologische waarden te waarderen of te inventariseren. Want in vergelijking met de laatste meting zijn 63% van de onderzoeken in een bebouwde context uitgevoerd; wel lijkt het aandeel ontwikkelingen in het kader van lineaire infrastructuur kleiner (53% in de periode 2011-2013).

Bovenstaande getallen geven natuurlijk geen inzicht in argumentatie of motivatie om AB uit te voeren. Daarvoor zijn aanvullende gegevens verzameld over het specifieke protocol dat is toegepast, de reden om een AB uit te voeren. Hierbij zijn de deelvragen 3, 4 en 5 leidend geweest. Daarom worden de resultaten voor deze drie vragen samen gepresenteerd.

3. *Is de keuze voor begeleidingen vanuit het oogpunt van de MvT bij de Wamz gelegitimeerd?*
4. *Is de afweging om te komen tot een archeologische begeleiding beschreven in het PvE en het eindrapport, en welke factoren worden meegewogen?*
5. *Waarom wordt er gekozen voor een begeleiding in plaats van een regulier onderzoek (welke factor geeft de doorslag)?*

Voor deelvragen 3, 4 en 5 zijn Programma's van Eisen en rapporten doorgenomen en is gepoogd om op een objectieve wijze data te verzamelen en te analyseren. Opvallend is dat het onderscheid tussen protocol opgraven of proefsleuven zelden wordt aangegeven of wordt gemotiveerd (zie ook vraag 2). In totaal is voor 94 onderzoeken aangegeven dat de AB conform het protocol proefsleuven is uitgevoerd. Dat zou betekenen dat voor de andere 260 onderzoeken reeds een (behoudenswaardige) vindplaats bekend zou zijn. Dat bleek echter voor slechts drie(!) onderzoeken het geval. Twee daarvan betroffen ook werkzaamheden op een AMK-terrein. Dit zou betekenen dat voor het overgrote deel een AB conform protocol opgraven wordt uitgevoerd, terwijl geen vindplaats is gewaardeerd of überhaupt bekend is. Het is voor de hand liggend dat daarbij een pragmatische insteek wordt gekozen, waarbij eventueel aangetroffen archeologisch resten dan ook direct worden gedocumenteerd, zonder een formele waardestelling.

Vervolgens is zowel uit de PvE's als de rapporten getracht om te achterhalen waarom is gekozen voor AB protocol IVO-p ofwel opgraven. Voor circa 100 van de 354 onderzoeken zijn argumenten aangedragen die zijn te relateren aan de uitzonderingsregels. Daarbij zijn aanwezige bebouwing, bodemvervuilingen en onderzoek naar ontplofbare oorlogsresten (OOO) vaak de redenen dat een regulier AMZ onderzoek niet mogelijk is. Ook zijn er situaties (diepe ontsluitingen, werken naast waterwegen) waarbij veiligheid als reden wordt opgevoerd om het archeologisch onderzoek te combineren met planrealisatie. Soms zijn de argumenten wat weinig uitgewerkt, zoals enkel de melding van 'praktische beperkingen'. Slechts tweemaal is aangegeven dat er een speciale landschappelijke vraagstelling in het PvE is opgenomen, hetgeen een afwijking op regulier AMZ-onderzoek legitimeert. Nergens is aangegeven dat civiele werkzaamheden worden begeleid om te controleren of aanwezige archeologische resten niet verstoord worden door civiele werkzaamheden. Hieruit leiden we dan ook af dat veiligheid en toegankelijkheid de hoofdredenen zijn om een AB uit te voeren (althans herleidbare motivatie voor de keuze voor een AB).

Daarnaast is geteld hoeveel onderzoeksvragen zijn opgenomen in het Programma van Eisen en hoe dat zich verhoudt tot de specialistische deelrapporten. Achterliggend idee is dat bij een AB protocol opgraven de vindplaats reeds als behoudenswaardig is aangemerkt en dat de opsteller van het PvE weet hoe kenniswinst te behalen door relevante vragen te stellen. Bij een opgraving wordt dan informatie verzameld; deze data worden geanalyseerd en dat is dan de kenniswinst die het onderzoek heeft opgeleverd. Daarbij wordt ervan uitgegaan dat deze analyses in specialistenrapporten zijn ontsloten. Natuurlijk beseffen we dat dit een enorme generalisatie is en dat het tellen van deelrapporten alleen van toepassing is op de uitzonderingsregel waarbij normaal archeologisch onderzoek niet mogelijk is. Maar dat bleek nu wel juist de belangrijkste motivatie: de steekproef telt immers maar 64 AB protocol IVO-p en drie onderzoeken met speciale vraagstelling.

Binnen de steekproef zijn er 112 PvE's met minder dan tien vragen. Het viel buiten de scope van het onderzoek om na te gaan wat dan per onderzoek opgelost zou moeten worden, maar het is zeker

mogelijk dat dit met een beperkte set aan onderzoeksvragen, basale informatie over aanwezigheid, aard, datering, diepteligging en conservering van archeologisch resten inzichtelijk gemaakt zouden kunnen worden. Daarmee kan dan informatie worden verzameld voor een waardestelling. Aan de andere kant van het spectrum zijn 51 onderzoeken geïnventariseerd met meer dan 20 onderzoeksvragen met uitschieters tot 82. Daarmee wordt min of meer gesuggereerd dat veel kennis is te winnen door het onderzoek conform het PvE uit te voeren.

Men dient in acht te nemen dat het te kort schiet om enkel kenniswinst puur op het aantal specialis-tische deelrapporten te beoordelen, zeker omdat daarmee vele facetten van archeologisch onderzoek (binnen AMZ-context) buiten beschouwing worden gelaten, zoals type vondstcomplex, financiële middelen, variatie aan opzet van rapporten van onderzoeksbureaus, afspraken tussen *stake holders* over uitwerking van gegevens enzovoorts. Desondanks blijkt dat 42 rapporten meer dan twee deel-rapporten bevatten of dat bij de beschrijving van de resultaten meer dan twee subhoofdstukken zijn opgenomen. Zodoende zijn ook rapportages meegenomen waarbij alle vondstcategorieën in één hoofdstuk zijn beschreven of waar een enkel object (de stadsmuur) uitgebreid is geanalyseerd en gepresenteerd. Daarentegen zijn er meer dan 261 rapporten met een enkel deelrapport of hoofdstuk over de aangetroffen archeologische resten.

We beseffen dat deze opsomming niet eenduidig is te interpreteren zonder verdieping, maar op hoofdlijnen zijn:

- Circa 94 (26%) AB-protocol proefsleuven uitgevoerd en zijn 112 (32%) relatief eenvoudige PvE's in de steekproef opgenomen.
- Bijna 42 (12%) rapporten waar veel informatie is verzameld en er zijn circa 51 (15%) 'zware' PvE's in de steekproef opgenomen.
- Van 100 (30%) onderzoeken is argumentatie terug te vinden die verband houdt met toegankelijkheid en veiligheid.
- Voor het overige deel (254; 70%) is geen duidelijke motivatie te achterhalen.

We suggereren hier dan ook dat het niet ondenkbaar is dat voor een derde van de onderzoeken het protocol terecht en gemotiveerd is toegepast. Immers is aangegeven dat regulier onderzoek niet mogelijk was, zijn vindplaatsen gewaardeerd of opgegraven en heeft een deel van dat onderzoek ook zeker kenniswinst opgeleverd.

Omgekeerd zou dat betekenen dat voor de andere AB de keuze onterecht is geweest (althans zonder heldere motivatie). Bij een selectie van onderzoeken waar de motivatie ontbrak, blijkt al snel dat het overwegend projecten zijn met een omvang kleiner dan 0,5 ha. Slechts negen projecten zijn groter dan een halve hectare. Kortom: het lijkt er dus op dat de omvang van een ontwikkeling de belangrijkste motivatie is voor de uitvoering van een AB, terwijl dat niet expliciet is gemotiveerd in de PvE's en rapportages.

4.3 Enquête

Niet alle vragen zijn te beantwoorden aan hand van de database en de afgeleide tabellen en grafieken. Voor antwoord op de deelvragen 6, 8, 9 en 10 is een enquête verspreid onder een deel van het werk-veld. Dat is een vergelijkbare opzet als de vorige meting. Om aan te sluiten op de interviews van de vorige meting is voor onderhavig onderzoek eveneens een enquête opgesteld. Daarbij zijn dezelfde vragen gebruikt als de vorige keer, met de aanpassing dat het geen open vragen meer zijn. Het stellen

van open vragen geeft veel inzicht door een grote variatie aan antwoorden de keerzijde is dat deze moeilijk zijn te kwantificeren. Daarom is voor dit onderzoek gekozen om op basis van de resultaten van het vorige onderzoek, de meest voorkomende antwoorden een score mee te geven.

Aan 227 personen is de vragenlijst per e-mail gestuurd met vragen over het onderzoek naar de AB. Het gaat om gemeentelijk archeologen, adviseurs van gemeenten inzake archeologie en cultuurhistorie, gemeentelijke beleidsmedewerkers erfgoed, archeologie en/of cultuurhistorie en provinciaal archeologen. Anders dan voorheen zijn dezelfde vragen ook naar archeologische uitvoerders gestuurd, via het bestuur van de NVAO. Dit is gedaan om inzichtelijk te krijgen of visies van uitvoerende partijen nu sterk afwijken van bevoegde overheden en beleidsmakers.

Uiteindelijk zijn 47 reacties teruggekomen en verwerkt (8 daarvan of 17% respons van de NVAO), dat is over het totaal 20,7% respons.¹⁴

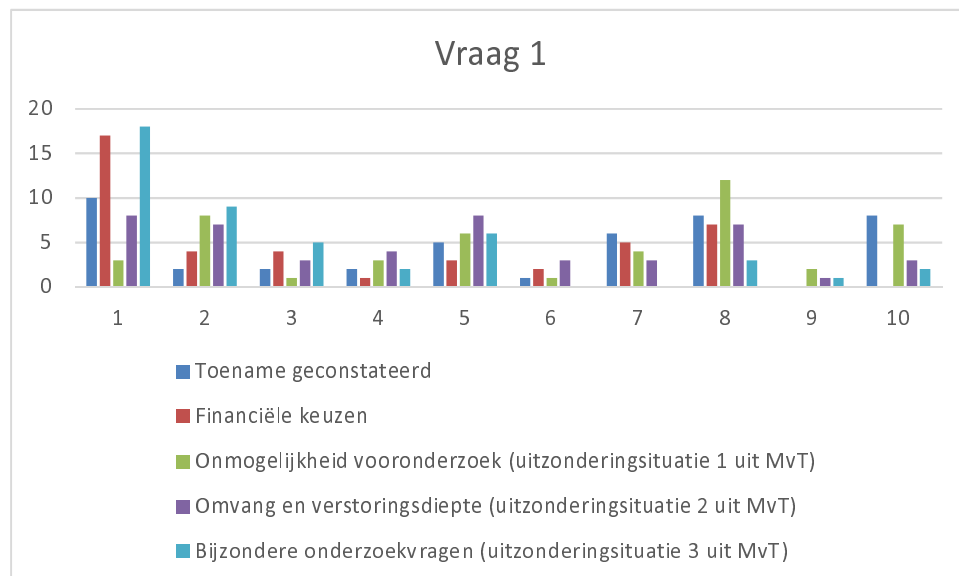
Voordat de vragen worden gekwantificeerd, zijn er enkele opmerkelijke aspecten aan deze enquête. Als eerste lijkt de rol van steunpunten, omgevingsdiensten en regio archeologen veel groter dan voorheen. Veel gemeentes hebben gereageerd dat zij besluitvorming en beoordeling ten aanzien van (archeologisch) erfgoed uitbesteden. Zo lijken voor de hele provincie Groningen twee instanties *de facto* de rol te vervullen van de bevoegde overheid: de gemeente Groningen en Libau voor de andere negen gemeentes. In Zeeland zijn de 13 gemeentes eveneens verdeeld over vier organisaties die de rol vervullen van bevoegde overheid (Walcherse Archeologische Dienst, gemeente Schouwen-Duiveland, regio Zeeuws-Vlaanderen en Erfgoed Zeeland).

Bij (vooral kleinere) gemeentes is de druk op de ruimte ook klein en veel beleidsmakers herkennen de problematiek minder. Dat is vooral te merken aan de hand van de open vragen, waar antwoorden zijn verzameld als: "Bij ons hebben we maar paar onderzoeken...".

---

¹⁴ Een respons op een schriftelijke enquête van 20-30% wordt doorgaans als succesvol beschouwd (<https://nl.surveymonkey.com/mp/sample-size/>).

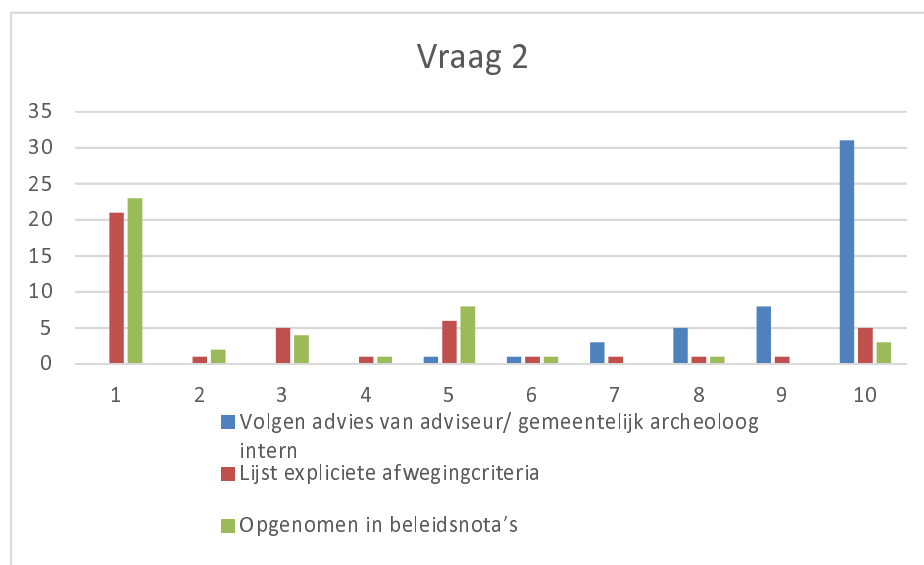
Vraag 1. Waaraan is volgens u de toename van het aantal AB toe te schrijven?

Figuur 9. Resultaten vraag 1 (1 = niet van toepassing/nooit, 10 = volledig /altijd).

Antwoorden op de eerste vraag zijn zeer divers (figuur 9). De keuze voor een AB lijkt toch vaak niet te worden gemaakt op basis van aspecten als financiën en toepassen van bijzondere vraagstellingen. Wel wordt onmogelijkheid voor regulier onderzoek vaak als reden opgegeven voor de keuze van een AB.

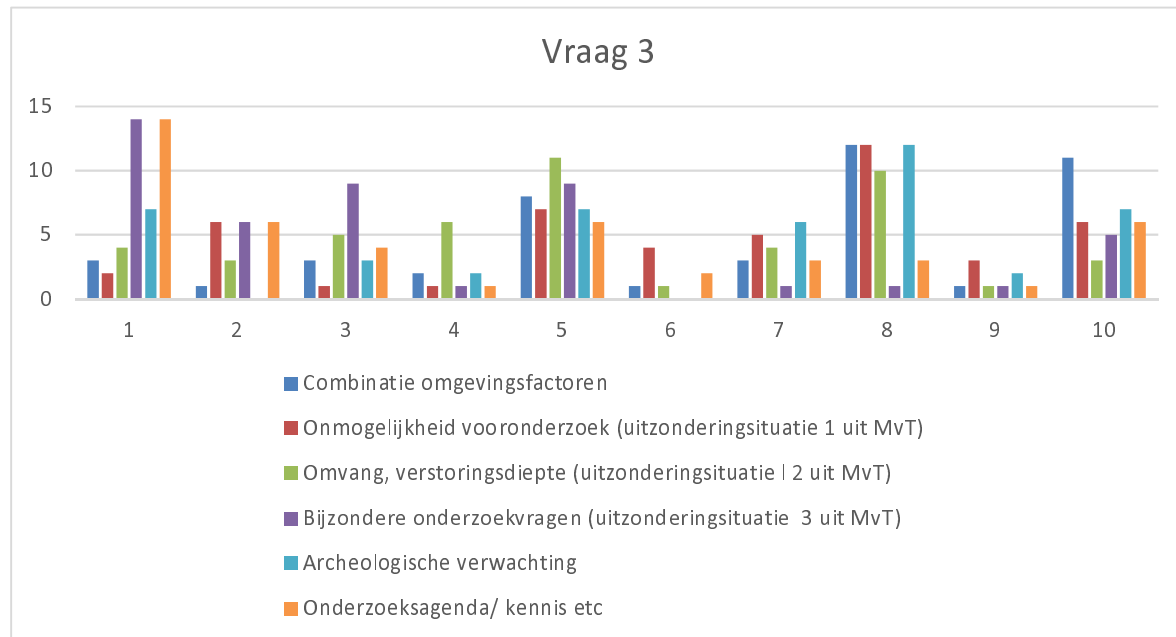
Vraag 2. Hoe wordt (in uw gemeente) omgegaan met de besluitvorming in de keuze voor opgraven/ proefsleuvenonderzoek versus archeologische begeleiding?

Figuur 10. Resultaten vraag 2 (1 = nooit, 10 = altijd).

De resultaten van vraag 2 zijn veel meer eenduidig (figuur 10). Het mag duidelijk zijn dat expliciete afwegingskaders zelden worden gebruikt en dat de rol van de adviseur daarmee doorslaggevend is of advies van een onderzoeksbureau dan wel een eigen besluit tot het uitvoeren van een AB.

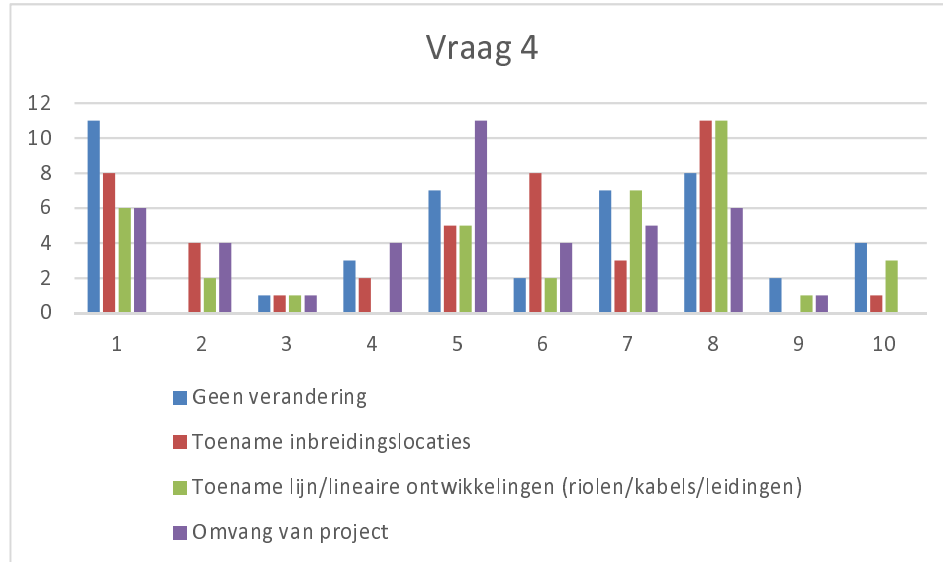
Vraag 3. Welke factoren spelen (in uw gemeente) een rol in diezelfde keuze?

Figuur 11. Resultaten vraag 3 (1 = nooit, 10 = altijd).

Vraag 3 had mogelijk concreter gesteld mogen worden, omdat blijkt dat de resultaten ook weer zeer divers zijn (figuur 11). Wel is veel respons gekomen waaruit blijkt dat onderzoeken met een bijzondere vraagstelling of in het kader van een onderzoeksagenda of andere kennisprogramma's nauwelijks een rol spelen. De combinatie van omgevingsfactoren, toegankelijkheid en de archeologische verwachting lijken wel dominante factoren voor de keuze om begeleiding toe te passen. Bij het monitoringproject over in situ behoud (Schute & Baetsen 2020; Müller & Kroes, 2025) is opgemerkt dat bij kleine ontwikkelingen dikwijls na een verkennend onderzoek wordt geadviseerd om over te gaan tot een AB. Wellicht zien we deze trend ook terug in de antwoorden op deze vraag.

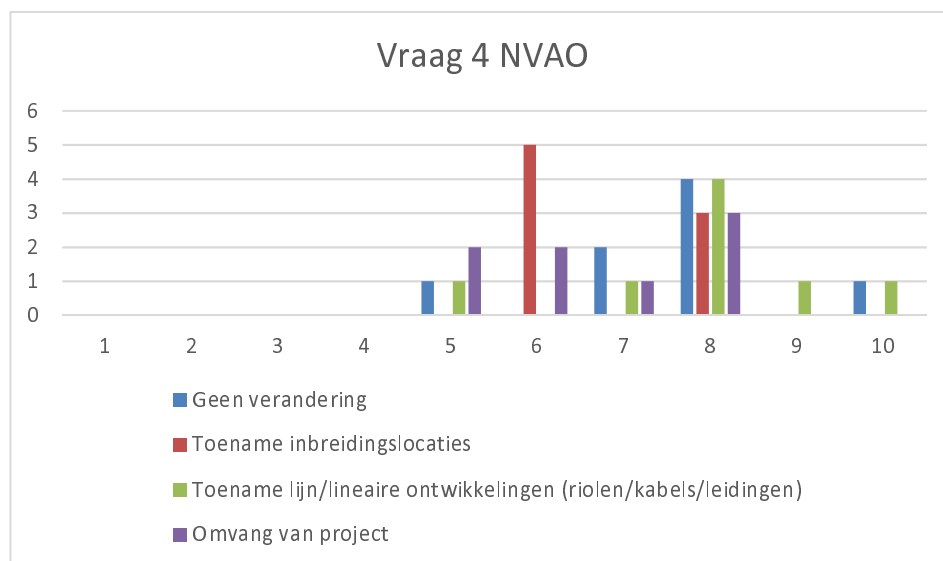
Vraag 4. Welke verandering in de aard van het onderzoek heeft u de afgelopen jaren waargenomen (bijv. een toename in het aantal inbreidingslocaties, of lineaire bodemingrepen) en spelen die veranderingen volgens u een rol in de toename van het aantal begeleidingen?

Figuur 12a. Resultaten vraag 4 (1 = geen/klein, 10 = veel/groot).

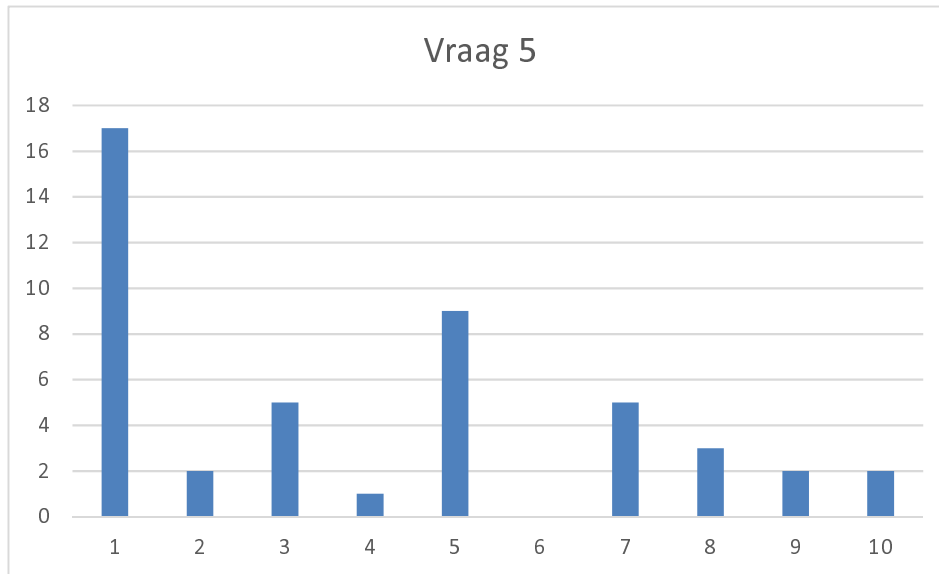
De antwoorden op vraag 4 staan wat in contrast met elkaar (figuur 12a). Er worden weinig veranderingen geconstateerd, maar wel een toename aan inbreidingslocaties en lineaire plangebieden. Mogelijk dat de eerste vraag niet helder genoeg is geformuleerd in relatie tot de Likert-schaal. De respondenten staan neutraal tegenover veranderingen in de omvang van plangebieden. We kunnen de antwoorden wellicht dan ook interpreteren als een voortzetting van een trend die ook al bij de vorige meting is vastgesteld. Veel AB worden uitgevoerd in de binnenstad en voor lineaire ontwikkelingen; daar lijken weinig veranderingen in te zijn opgetreden.

Opvallend verschil met de respondenten van de uitvoerende partijen is dat daar wel een toename wordt geconstateerd (figuur 12b). Dat kan verband houden met het gegeven dat de NVAO leden in verschillende regio's en gemeentes werken en daarmee breder zicht hebben op de inzet van AB.

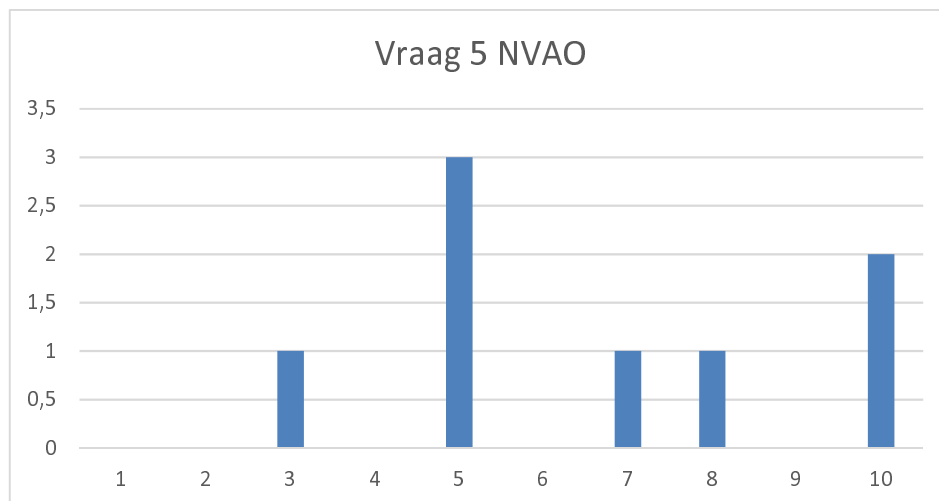
Figuur 12b. Resultaten van NVAO vraag 4 (1 = geen/klein, 10 = veel/groot).

Vraag 5. Ziet u de toename van AB als een probleem?

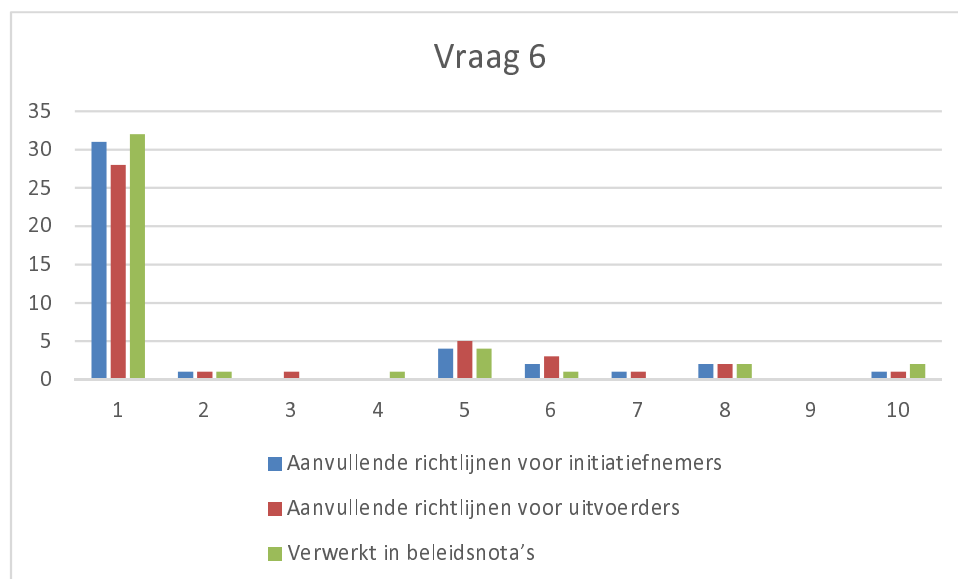
Figuur 13a. Resultaten vraag 5 (1 = geen probleem, 10 = groot probleem).

Ook het antwoord op vraag 5 is overeenkomstig met het vorige onderzoek (figuur 13a). Het inzetten van AB als onderzoeksmethode wordt door toetsende en of adviserende archeologen niet als een probleem gezien, dan wel als een neutraal gegeven. Klaarblijkelijk is het wel of niet terecht inzetten van het instrument AB voor bevoegde overheden geen relevante problematiek. Dit staat in fraai contrast met de antwoorden van de NVAO-leden (figuur 13b), waarbij het instrument AB op een andere wijze wordt ervaren.

Figuur 13b. Resultaten NVAO vraag 5 (1 = geenprobleem 10 = groot probleem)

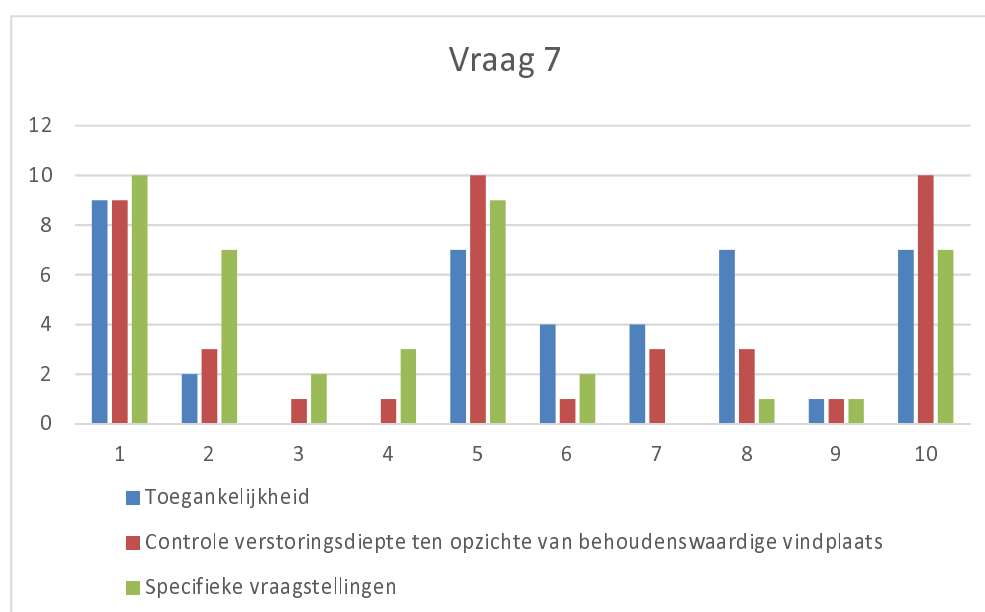
Vraag 6. Welke acties zijn binnen uw gemeente uitgevoerd (aanvullende uitvoeringskaders voor bedrijven, aanvullende beleidsmaatregelen enzovoorts) om de inzet van AB in te kaderen?

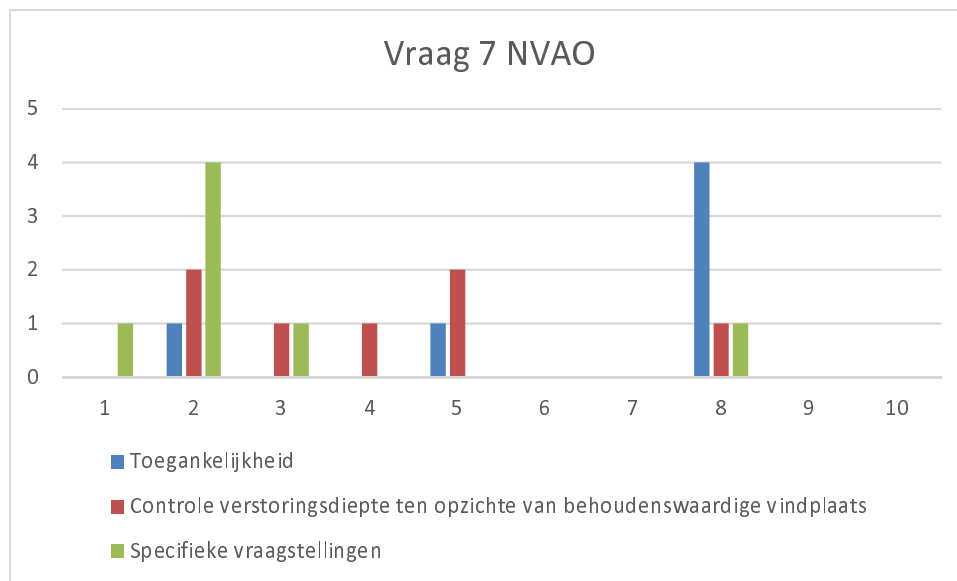
Figuur 14. Resultaten vraag 6 (1 = niet, 10 = altijd).

Het antwoord op vraag 6 (figuur 14) ligt logischerwijs in het verlengde van vraag 5. Zolang AB niet als een probleem worden ervaren, zal actiebereidheid ook veel minder aan de orde zijn. Uit figuur 14 blijkt dan ook dat het inkaderen van AB geen prioriteit heeft, omdat het überhaupt niet als iets problematisch wordt herkend.

Vraag 7. Worden de uitzonderingsituaties uit de MvT op de Wamz expliciet meegenomen in de besluitvorming.

Figuur 15a. Resultaten vraag 7 (1 = nooit, 10 = altijd).

Figuur 15b. Resultaten NVAO vraag 7 (1 = nooit, 10 = altijd).

De antwoorden op de laatste vraag geven een diffuus beeld. Het lijkt erop dat de antwoorden in drie categorieën zijn in te delen (figuur 15a). Mogelijk spelen de uitzonderingssituaties voor een groep geen rol, voor een tweede groep juist wel een belangrijke rol en staat een derde groep er neutraal in. Alleen zaken als toegankelijkheid worden mogelijk vaker meegenomen in de besluitvorming. De uitvoerende partijen zien de situatie anders (figuur 15b): daarbij wordt ervaren dat toegankelijkheid vaak expliciet wordt meegewogen in de besluitvorming.

Vervolgens is getracht om uit de vragen informatie te groeperen over economische aspecten, beleidskeuzen en locatie-specifieke factoren.

Voor de economische aspecten is gescoord hoe de vragen 1 (financiële keuzen), 4 (inbreidingslocaties/ lineaire projecten en omvang van plangebied) zijn ingevuld. De variabele van vraag 1 behoeft geen toelichting. De variabele bij vraag 4 zijn de aspecten die bij het in situ behoud onderzoek naar voren zijn gekomen (Schute & Baetsen, 2020; Müller & Kroes, 2025). Daarvan is vastgesteld dat plangebieden kleiner worden, vaker in urbanisaties (steden, dorpen, bebouwde kom) voorkomen en dat lineaire ontwikkelingen vaker worden onderzocht door AB. Het zou deels pragmatische aanpak zijn om dit soort ontwikkelingen via een AB te onderzoeken. Het blijkt uit de resultaten van de enquête dat financiën nauwelijks van invloed zouden zijn, wel is te herleiden dat door een toename aan inbreidingslocaties en lineaire ontwikkelingen voor de pragmatische keuze blijkbaar voor de hand ligt.

Ten aanzien van de beleidskeuzen zijn de vragen 2 en 6 het meest inzichtelijk. Klaarblijkelijk worden de keuzen nauwelijks expliciet vastgelegd in beleid en worden keuzen gemaakt door adviseurs van de bevoegde overheid.

Wat betreft de locatie-specifieke keuzen halen we de meeste gegevens uit vraag 3. Daaruit lijkt het dat een combinatie van verschillende omgevingsfactoren, de toegankelijkheid en de archeologische verwachting een grote rol spelen. Deze combinatie kan ook in het licht van een pragmatische aanpak worden gezien.

Samenvattend lijkt het erop dat de keuzen vooral worden gemaakt door adviseurs van de bevoegde overheid in relatie met een zekere pragmatiek waarbij verschillende omgevingsfactoren worden meegenomen, met andere woorden; maatwerk per project.

4.4 Aanbevelingen uit 2016

De laatste vier onderzoeksvragen gaan over de adviezen uit het voorgaande RAAP onderzoek uit 2016. Antwoorden op deze vragen kunnen niet direct uit de database of uit de enquête worden herleid, maar eerder als afgeleide daarvan.

6. *Welke aanbevelingen zijn overgenomen van RAAP?*

8. *Welke aspecten (oorzaken) hebben hierbij een rol gespeeld?*

9. *Welke gevolgen zijn hiervan waarneembaar?*

Eén van de aanbevelingen uit het rapport van 2016 was een aanpassing van de KNA. De kwaliteitsnorm is tijdens de meetperiode ook daadwerkelijk aangepast naar aanleiding van de Erfgoedwet en de daaraan verbonden certificering van archeologische opgraafbedrijven. Daarbij is ook wel degelijk het protocol AB veranderd, naar een variant van een waardestellend onderzoek of ex situ behoud van vindplaatsen. De analyses laten echter zien dat daarmee niet minder (ook niet substantieel meer) AB zijn uitgevoerd. Zodoende lijken de effecten van KNA versie neutraal, dit ondanks de grotere inspanningsverplichting, namelijk het werken conform protocollen IVO-P variant AB en opgraven variant AB.

Een tweede aanbeveling was om het bestel aan te passen. Veranderingen en aanpassingen van het bestel vinden plaats binnen een dynamiek waar veel verschillende aspecten van de AMZ archeologie worden afgewogen en geïntegreerd. Op het vlak van AB kunnen we niet vaststellen dat het bestel is veranderd. De kaders van inventariseren, waarden en daarop volgende behoudsmaatregelen zijn niet wezenlijk veranderd. Dat is ook te herleiden aan het feit dat er geen substantiële toe- of afname van AB is geconstateerd. Wel opvallend is dat de besluitvorming over het toepassen van AB amper is vastgelegd en dat individueel maatwerk door adviseurs van de bevoegde overheid een zeer grote rol speelt. Daarmee is de keuze dan ook weinig transparant voor initiatiefnemers en uitvoerders. Daarbij dient ook vermeld te worden dat ook uitvoerende partijen een belangrijke rol spelen hierin. Dikwijls wordt al na een verkennend booronderzoek (door uitvoerders) geadviseerd om de bouwwerkzaamheden te begeleiden. Deze adviezen worden dan overgenomen door adviseurs van de bevoegde overheid. Hoewel deze variabele niet is verzameld in de database en ook niet gekwantificeerd is, lijkt het wel dat voor kleine ontwikkelingen vaker al in een vroeg stadium advies wordt gegeven om de ontwikkeling archeologisch te begeleiden.

Het derde advies in het rapport betrof een consolidatie van de situatie, waarbij geen of nauwelijks aanpassingen worden gedaan. De resultaten suggereren ook dat dit advies nog steeds actueel is. Er is weinig veranderd ten opzichte van de laatste meting en lijkt het probleem ook niet relevant voor de bevoegde overheden.

10. Zijn er knelpunten in het huidige systeem rond begeleidingen en hoe kunnen deze worden opgelost?

Een groot knelpunt betreft de weinig transparante besluitvorming of het ontbreken van een heldere motivatie waarom wordt gekozen om civiele werkzaamheden te begeleiden. De keuze is vaak gebaseerd op een aantal factoren. Het betreft dikwijls kleine ontwikkelingen waar, op basis van een archeologische verwachting en/of opgesteld beleid, geen vrijstelling geldt. Een AB is dan een pragmatische oplossing die vertaald kan worden als: 'het zekere voor het onzekere' nemen. Vanuit de initiatiefnemerskant betreft het vaak een kostenbesparing: niet alleen voorkomt het dubbel grondverzet, ook de projectplanning loopt ogenschijnlijk minder risico. Als de reden voor advies en besluit voor het uitvoeren van een AB niet helder is omschreven, dan is het voor de uitvoerder echter lastig om werkzaamheden in een relevante context te zien. Waarom opgraven als er geen vindplaats is aangetroffen? Wat is de kenniswinst van het inspecteren van kleine ontgravingen? Hoe bieden we een kwalitatief product aan? Andersom zal het ook voor alle partijen duidelijk moeten zijn, dat een behoudenswaardige vindplaats zorgvuldig opgegraven dient te worden of dat civiele ontwikkelingen aangepast moeten worden voor bijvoorbeeld in situ behoud.

AMZ onderzoek zou gebaseerd moeten zijn op duidelijke gegevens en daarop moeten heldere adviezen worden gegeven en besluiten worden genomen. Vaak zijn AB een oplossing voor onduidelijkheden in verwachtingsmodellen, booronderzoeken enzovoorts; daarmee wordt het probleem van weinig heldere verwachting of concreet resultaat van inventariserend veldonderzoek doorgeschoven. Mogelijk kan door betere sturing en toetsing van de eerste stappen in de AMZ cyclus (bureauonderzoek en verkennend/karterend onderzoek) al veel gericht worden geselecteerd waar wel of geen onderzoek in de vorm van een AB conform protocol IVO-P of protocol opgraving uit te voeren.

5 Conclusies en aanbevelingen

5.1 Conclusies

Op basis van de analyses over een steekproef van gerapporteerde AB kan worden gesteld dat AB dikwijls niet terecht worden toegepast. Daarbij moet vermeld worden dat de motivatie voor de inzet van een archeologisch begeleiding vaak ontbreekt of zeer summier is. Andere belangrijke constatering zijn dat de nut en noodzaak voor het inzetten van AB heel anders worden ervaren door beleidsmakers en uitvoerende archeologen. Ook blijkt dat tot een AB wordt overgegaan zonder verkennende of karterende fase van het de AMZ cyclus en zodoende wordt het AMZ proces in elkaar geschoven. Hoewel deze werkwijze pragmatisch lijkt, is het 'inkorten' van processtappen zeker niet het doel van een AB.

De in hoofdstuk 2 geformuleerde vraagstellingen kunnen als volgt worden beantwoord:

1. Hoe vaak worden er in Nederland begeleidingen uitgevoerd, en onder welk protocol (Opgraven of proefsleuven)?

Over de gehele linie blijkt het aandeel AB op het totale aantal behoudsmaatregelen ex situ te zijn toegenomen van 18% in 2007-2011 naar 52% in 2011-2013, en 30,4% in 2014-2017.¹⁵ Voor de nieuwe meting blijkt dat het aandeel AB 48% bedraagt (Müller & Kroes, 2025). Voor 336 onderzoeken (94%) is het verschil tussen protocol opgraven of protocol IVO-p te herleiden. Van het totaal is 26% uitgevoerd onder het protocol proefsleuven en 74% onder het protocol opgraven.

2. In welke gevallen wordt er voor begeleidingen gekozen, denk hierbij in ieder geval aan aard van de ruimtelijke ingreep, archeologische verwachting, binnen/buiten bebouwde kom, plaats/regio in Nederland, archeologisch uitvoerder, civiel uitvoerder, bevoegd gezag (gemeentelijk/regio-archeoloog aanwezig)?

Uit de data blijkt dat het instrument AB dus vaak wordt ingezet bij

- Infrastructurele ontwikkelingen en/of nieuwbouw.
- In urbanisaties (stad, dorp, historische kern).
- In de regio Gelderland/Noord-Brabant/ Groningen.

Dit lijkt een voortzetting van de situatie van de vorige meetperiode met andere woorden, het lijkt dat voor bepaalde locaties (binnensteden) en bepaalde ontwikkelingen (infrastructuur / lijn elementen) AB de meest pragmatische aanpak om archeologische waarden te waarderen of te inventariseren. De veranderingen in de KNA daarmee weinig tot geen effect te hebben.

---

¹⁵ Van 52 van 290 in 2007-2011 naar 141 van 270 in 2011-2013.

3. *Is de keuze voor begeleidingen vanuit het oogpunt van de MvT bij de Wamz gelegitimeerd?*
4. *Is de afweging om te komen tot een archeologische begeleiding beschreven in het PvE en het eindrapport, en welke factoren worden meegewogen?*

Voor een derde tot de helft van de AB worden argumenten aangedragen die als 'hoge uitzondering' (KNA 4.0) kunnen worden opgevat. Die argumenten staan bijna altijd in verband met toegankelijkheid en veiligheid. Dat betekent dat voor de andere twee-derde tot de helft er *geen* motivatie wordt gegeven waarom er niet is gekozen tot regulier onderzoek zoals omschreven als de AMZ cyclus.

5. *Waarom wordt er gekozen voor een begeleiding in plaats van een regulier onderzoek (welke factor geeft de doorslag)?*

Uit het onderzoek blijkt dat de keuzen overwegend worden gemaakt door adviseurs van de bevoegde overheid waarbij een zeker pragmatisme ten aanzien van de aard en locatie (kleine en of lineaire ontwikkelingen in de bebouwde kom) wordt gecombineerd als maatwerk. Opvallend is dat de besluitvorming en de argumenten voor het specifieke besluit nauwelijks worden vastgelegd en daarmee weinig transparant zijn.

Concluderend kan worden gesteld dat in vergelijking met de vorige meetperioden het aandeel AB weer toeneemt, onafhankelijk van het gevolgde protocol. Dit valt niet alleen te verklaren door de afname van de projectgrootte. Er valt simpelweg vaker een besluit dit zo te doen. De redenen die hiervoor worden aangedragen blijken van pragmatische aard. Opvallend is dat de adviseurs van de bevoegde overheid geen probleem zien in het toepassen van een AB, maar dat dit standpunt niet wordt gedeeld door de uitvoerders van de AB (conform de reacties op de enquête van de NVAO leden).

5.2 Aanbevelingen

Het verschijnsel AB is nu voor een tweede keer expliciet doorgelicht als een afgeleide van het onderzoek naar in situ behoud. Op basis van de laatste analyse worden enkele aanbevelingen gedaan als in de toekomst een nieuwe analyse wordt uitgevoerd. Daarnaast worden enkele zaken uitgelicht die in meer algemene zin aandacht verdienen ten aanzien van het fenomeen AB.

Database

Om vergelijkbare gegevens te verzamelen is terecht gekozen om data op een vergelijkbare wijze te verwerken in de database die is ontwikkeld voor het in situ onderzoek (Schute e.a., 2011 & 2013). Doel van deze database is expliciet onderzoek naar in situ behoud. De vragen die aan het thema AB zijn gesteld, 'overstijgen' de database. Een andere opzet van de database, waarbij andere variabelen worden ingevoerd, zal meer concrete gegevens opleveren voor vergelijkbaar onderzoek. Het zou voor toekomstig onderzoek interessant zijn om gegevens te verzamelen of vondsten in primaire of secundaire context zijn gedaan, of onderzoeken zijn begeleid door een regioarcheoloog (omgevingsdienst, steunpunt enzovoorts) of door een archeoloog direct in dienst van een gemeente, welk type onderzoek vooraf ging aan de begeleiding enzovoorts.

Het inventariseren van meetbare proxy's als aantal vragen in PvE en aantal specialistische deelrapporten in de verslaglegging, geeft een aardig beeld ten aanzien van uitgevoerde onderzoeken. Voor toekomstige vergelijkbare metingen zouden deze analyses uitbreid kunnen worden door onderscheid te maken in onderzoeksvragen voor een waardestelling en voor inhoudelijke vragen in het kader van kenniswinst door ex situ behoud (door opgraven). Daarmee zal het verschil tussen AB, protocol IVO-p

en opgraven meer expliciet gemaakt worden. Ook de motivaties die zijn verzameld zouden in een bredere context geplaatst kunnen worden, waarbij meer variabele worden verzameld, bijvoorbeeld type adviseur (steunpunt, gemeente archeoloog, regioarcheoloog).

Omdat de database ontworpen is in MS-Access, een programma dat in de toekomst niet door alle instanties wordt ondersteund, zal voor vervolgonderzoek dan ook een andere database moeten worden ontwikkeld. Dat zou dan ook een goede gelegenheid zijn om een meer geschikte database te ontwikkelen.

De enquête

De enquête blijft een goed instrument voor het verzamelen van data. Wel zijn de vragen misschien toch te weinig concreet voor de vraagstelling. Er wordt dan ook aanbevolen om bij toekomstig onderzoek, ondanks minder goede vergelijkbaarheid, nieuwe vragen te formuleren. Tegenwoordig zijn efficiëntere manieren om enquêtes te verspreiden. Verschillende *web tools* kunnen wellicht leiden tot een grotere respons en meer eenvoudige analyses.

Algemene aanbevelingen

De verschillende standpunten vanuit de NVAO en de beleidsadviseurs raken blijkbaar de kern van het probleem ten aanzien van AB's. Enkele onderbouwde kritiekpunten zijn verzameld via het opmerkingenveld van de enquête. Het zou een waardevolle aanvulling zijn om die kritiek verder te inventariseren en te waarderen. Uitgangspunt zou kunnen zijn het kennisrendement van dit type onderzoek, waarbij de kenniswinst dan afgezet kan worden aan investeringen die nodig zijn voor AB. We doelen dan niet enkel op financiële investering, maar in de brede zin van het woord, waarbij ook alle handelingen, acties en relaties met andere omgevingsfactoren worden meegenomen. Daarmee zou dan in mindere mate kwantitatief naar de inzet van AB worden gekeken, maar meer kwalitatief. Behoud van archeologische waarden dient onder meer om kennis te vergaren en nieuwe kennis te gebruiken voor nieuwe inventarisaties. Centrale vraag bij dergelijk onderzoek kan dan zijn: in hoeverre is de kenniswinst van al deze AB substantieel en in hoeverre draagt het bij aan aanscherping van toekomstig onderzoek. Dergelijke onderzoek zou in een *Oogst voor Malta* programma (of iets vergelijkbaars) kunnen worden uitgevoerd.

Daarnaast zou een Leidraad Archeologische Begeleidingen kunnen helpen om *best practices*, motivaties en keuzes voor AB beter te onderbouwen. Het is aan te raden om bij de eerstvolgende aanpassing van de KNA de AB beter te definiëren en de inzet ervan meer expliciet te omschrijven.

Vervolgens is opgemerkt dat communicatie en mate van transparantie over het advies en het besluit voor de keuze voor een AB als weinig optimaal wordt ervaren. De mogelijkheid voor inhoudelijke discussies tussen onder meer uitvoerders en beleidsmakers, zal kunnen bijdragen aan meer wederzijds begrip. Het wordt daarom aanbevolen om binnen het werkveld dit thema voldoende aandacht te geven (via bestaande overlegstructuren zoals Groot Reuvens Overleg, SIKB- bijeenkomsten, RCE platforms enzovoorts).

De ontsluiting van elementaire data in rapportages van AB schiet vaak te kort. Zaken als omvang van het onderzoek, welk protocol is gekozen, waarom er überhaupt voor een AB is gekozen, worden weinig gedetailleerd beschreven. Klaarblijkelijk wordt daar ook weinig op getoetst, hetgeen zeker meer aandacht zou moeten verdienen. Als laatste zou het zeer principiële verschil tussen waarderend onderzoek en *ex situ* behoud (protocol IVO-P of protocol opgraven) ook in de nationale database ARCHIS gemaakt moeten worden, hetgeen toekomstige analyses een stuk eenvoudiger zal maken.

Literatuur

- Bazelmans, J.G.A., O. Brinkkemper, J.H.C. Deeben, J. van Doesburg, R.C.G.M. Lauwerier & P.A.M. Zoetbrood**, 2005. Mag het ietsje meer zijn? Een onderzoek naar de door bedrijven opgestelde Programma's van Eisen voor archeologisch onderzoek uit de periode 2003-2004. *ROB Rapportage Archeologische Monumentenzorg* 120. ROB, Amersfoort.
- Beek, H. van der**, 2007. Archeologie in de Betuweroute. Evalueren, beschermen en begeleiden. Archeologische tracébegeleiding en fysieke bescherming in de Betuweroute. *Rapportage Archeologische Monumentenzorg* 103. ROB, , Amersfoort.
- Müller, A. & R.A.C. Kroes**, 2025. Archeologie voor de toekomst. Kwantitatieve analyse van het behoud van archeologische waarden (2018-2021). *RAAP-rapport 7574*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp.
- RIA**, 2002. De archeologische begeleiding: voorgerecht, hoofdgerecht of toetje? *MemoRIA 2*. Rijksinspectie voor de Archeologie, Zoetermeer.
- Schute, I.A., M.E. Lobbes & M. Verbruggen**, 2011. Wie wat bewaart, die heeft wat. Kanttekeningen bij de werking van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg (Wamz). *RAAP-rapport 2525*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp.
- Schute, I.A., M. Lobbes, R.A.C. Kroes & M. Verbruggen**, 2013. Archeologie voor de toekomst. Kwantitatieve analyse voor het behoud van archeologische waarden (2007-2011). *RAAP-rapport 2618*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp.
- Schute, I.A. & M. Lobbes**, 2015. Archeologie voor de toekomst. Kwantitatieve analyse voor het behoud van archeologische waarden (mei 2011 t/m december 2013). *RAAP-rapport 2955*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp.
- Schute, I.A. & R.A.C. Kroes**, 2016. Archeologische begeleiding, Inzet en gebruik 2007-2013. *RAAP-rapport 3110*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp.
- Schute, I.A. & W.A. Baetsen**, 2020. Archeologie voor de toekomst. Kwantitatieve analyse van het behoud van archeologische waarden (2014-2017). *RAAP-rapport 4695*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp.

Overzicht van figuren, tabellen en bijlagen

Figuren

Figuur 1. Aantal proefsleuvenonderzoeken, begeleidingen en opgravingen tussen 2006 en 2021	18
Figuur 2. Type ingreep of ontwikkeling waarbij AB zijn toegepast.	19
Figuur 3. Verdeling naar Archeoregio.	22
Figuur 4. Verdeling van de AB naar periode (verwacht dan wel aangetroffen).	23
Figuur 5. Verdeling van de AB naar complextype (verwacht dan wel aangetroffen).	24
Figuur 6. Verdeling van AB naar locatie van ontwikkeling.	24
Figuur 7. Verdeling van AB naar initiatiefnemer.	25
Figuur 8. Verdeling van AB naar bevoegde overheid.	25
Figuur 9. Resultaten vraag 1 (1 = niet van toepassing/nooit, 10 = volledig /altijd).	30
Figuur 10. Resultaten vraag 2 (1 = nooit, 10 = altijd).	30
Figuur 11. Resultaten vraag 3 (1 = nooit, 10 = altijd).	31
Figuur 12a. Resultaten vraag 4 (1 = geen/klein, 10 = veel/groot).	32
Figuur 12b. Resultaten van NVAO vraag 4 (1 = geen/klein, 10 = veel/groot).	32
Figuur 13a. Resultaten vraag 5 (1 = geen probleem, 10 = groot probleem).	33
Figuur 13b. Resultaten NVAO vraag 5 (1 = geenprobleem 10 = groot probleem)	33
Figuur 14. Resultaten vraag 6 (1 = niet, 10 = altijd).	34
Figuur 15a. Resultaten vraag 7 (1 = nooit, 10 = altijd).	34
Figuur 15b. Resultaten NVAO vraag 7 (1 = nooit, 10 = altijd).	35

Tabellen

Tabel 1. Aantal uitgevoerde onderzoeken per soort onderzoek (2004-2011: bron Archis 2, stand 1 januari 2012; 2012-2013: bron Archis 2, stand 10 januari 2014, Erfgoedmonitor 2014-2021) Voor de jaren 2014-2017 is geen onderscheid gemaakt tussen IVO-O en IVO-P; de proefsleuven zijn daarom ingeschat op basis van periode daarvoor en daarna, op circa een kwart. Deze 'gemodelleerde' cijfers zijn in rood aangegeven.	17
Tabel 2. De oppervlakte aan vindplaatsen die is onderzocht voor de periode 2016-2022. Vijf omvangrijke projecten boven de 6 ha zijn niet meegewogen omdat deze het gemiddelde sterk zouden beïnvloeden.	20
Tabel 3. Aantal uitgevoerde AB per provincie.	21

Bijlagen

Bijlage 1. Enquêtevragen	
--------------------------	--

Bijlage 1. Enquêtevragen

Vraag 1 Waaraan is volgens u de toename van het aantal archeologische begeleidingen toe te schrijven?

			Score
Toename geconstateerd	1 nee	10 ja	
Financiële keuzen	1 niet van toepassing	10 volledig afhankelijk tijd-geld	
Onmogelijkheid vooronderzoek (uitzonderings situatie 1 uit MvT)	1 nooit	10 altijd	
Omvang en verstoringsdiepte (uitzonderings situatie 2 uit MvT)	1 nooit	10 altijd	
Bijzondere onderzoeksvragen (uitzonderings situatie 3 uit MvT)	1 nooit	10 altijd	

Vraag 2. Hoe wordt (in uw gemeente) omgegaan met de besluitvorming in de keuze voor opgraven/ proefsleuvenonderzoek versus archeologische begeleiding?

			Score
Volgen advies van adviseur/ gemeentelijk archeoloog intern	1 nooit	10 altijd	
Lijst expliciete afwegingcriteria	1 nooit	10 altijd	
Opgenomen in beleidsnota's	1 nooit	10 altijd	

Vraag 3. Welke factoren spelen (in uw gemeente) een rol in diezelfde keuze?

			Score
Combinatie omgevingsfactoren	1 nooit	10 altijd	
Onmogelijkheid vooronderzoek (uitzonderings situatie 1 uit MvT)	1 nooit	10 altijd	
Omvang, verstoringsdiepte (uitzonderings situatie 2 uit MvT)	1 nooit	10 altijd	
Bijzondere onderzoeksvragen (uitzonderings situatie 3 uit MvT)	1 nooit	10 altijd	
Archeologische verwachting	1 nooit	10 altijd	
Onderzoeksagenda / kennis etc.	1 nooit	10 altijd	

Vraag 4. Welke verandering in de aard van het onderzoek heeft u de afgelopen jaren waargenomen (bijv. een toename in het aantal inbreidingslocaties, of lineaire bodemingrepen) en spelen die veranderingen volgens u een rol in de toename van het aantal begeleidingen?

			Score
Geen verandering	1 geen verandering	10 veel veranderingen	
Toename inbreidingslocaties	1 geen toename	10 toename	
Toename lijn/lineaire ontwikkelingen (riolen/kabels/leidingen)	1 geen toename	10 toename	
Omvang van project	1 klein	10 groot	

Vraag 5. Ziet u de toename van AB als een probleem? Waarom wel of niet?

			Score
Archeologische begeleiding zijn:	1 Geen probleem	10 groot probleem	

Vraag 6. Welke acties zijn binnen uw gemeente uitgevoerd (aanvullende uitvoeringskaders voor bedrijven, aanvullende beleidsmaatregelen enzovoorts) om de inzet van archeologische begeleidingen in te kaderen?

			Score
Aanvullende richtlijnen voor initiatiefnemers	1 Niet	10 project specifiek	
Aanvullende richtlijnen voor uitvoerders	1 niet	10 altijd	
Verwerkt in beleidsnota's	1 niet	10 altijd	

Vraag 7. Worden de uitzonderingsituaties uit de MvT op de Wamz expliciet meegenomen in de besluitvorming

			Score
Toegankelijkheid	1 nooit	10 altijd	
Controle verstoringsdiepte ten opzichte van behoudenswaardige vindplaats	1 nooit	10 altijd	
Specifieke vraagstellingen	1 nooit	10 altijd	